תלמוד בבלי · ראשונים · ראש · סדר נזיקין

פסקי הרא"ש על סנהדרין

רבנו אשר ב"ר יחיאל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פסקי הרא"ש על סנהדרין

רבנו אשר ב"ר יחיאל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פסקי-הראש-על-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 6
הלכה ג 7
הלכה ד 8
הלכה ה 9
הלכה ו 9
הלכה ז 9
הלכה ח 9
הלכה ט 10
הלכה י 10
הלכה יא 11
הלכה יב 11
פרק ג 12
הלכה א 12
הלכה ב 12
הלכה ג 13
הלכה ד 13
הלכה ו 14
הלכה ז 14
הלכה ח 15
הלכה ט 15
הלכה י 16
הלכה יא 16
הלכה יב 17
הלכה יג 17
הלכה יד 18
הלכה טו 18
הלכה טז 18
הלכה יז 18
הלכה יח 19
הלכה כ 20
הלכה כא 21
הלכה כב 22
הלכה כג 22
הלכה כד 22
הלכה כה 22
הלכה כו 24
הלכה כז 24
הלכה כח 25
הלכה כט 25
הלכה ל 25
הלכה לא 25
הלכה לב 26
הלכה לג 26
הלכה לד 27
הלכה לה 27
הלכה לו 28
הלכה לז 28
הלכה לח 29
הלכה לט 29
הלכה מ 29
הלכה מא 29
פרק ד 31
הלכה א 31
הלכה ב 31
הלכה ד 31
הלכה ה 32
הלכה ו 37
הלכה ז 38
הלכה ח 39
הלכה ט 39

הלכה י 40
פרק ה 40
הלכה א 40
פרק ו 41
הלכה א 41
הלכה ב 41
הלכה ג 41
הלכה ד 42
הלכה ה 42
הלכה ו 42
פרק ז 42
הלכה א 42
הלכה ב 42
הלכה ג 43
הלכה ד 44
הלכה ה 44
הלכה ו 44
הלכה ז 44
הלכה ח 44
פרק ח 45
הלכה א 45
הלכה ב 45
הלכה ג 46
הלכה ד 47
פרק ט 48
הלכה א 48
הלכה ב 48
הלכה ג 48
הלכה ד 49
הלכה ה 49
פרק י 49
הלכה א 49
הלכה ב 49
פרק יא 49
הלכה א 49
הלכה ב 50
הלכה ג 50
הלכה ד 52
הלכה ה 52
הלכה ו 52
הלכה ז 52
הלכה ח 52

פרק א

הלכה א

א דיני ממונות בשלשה. גזילות וחבלות בשלשה. נזק וחצי נזק בשלשה. תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א [מוציא שם רע] בעשרים ושלשה:

ב גמ' ומפרש רבא בגמרא דיני ממונות בשלשה הדיוטות. גזילות וחבלות בשלשה מומחין. ובדין הוא דאפי' בדיני ממונות בעי שלשה מומחין דעירוב פרשיות כתוב כאן. ובגזילות וחבלות כתיבי תלתא אלהים. אלא משום דר' חנינא דא"ר חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה. שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ומאי טעם אמרו דיני ממונות לא בעו דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוין ומהאי טעמא נמי אמר דלא בעיא מומחין. וה"ה נמי בכתובות אשה ירושות ומתנות לא בעינן מומחין ודרישה וחקירה כדי שתנעול דלת בפני עושה עולה שלא יסמוך על (של) זה שכנגדו לא ימצא מומחין או לא יכוונו עדים את עדותן אבל גזילות וחבלות בעינן מומחין ודרישה וחקירה. והא דלקמן באחד דיני ממונות (דף לב) דמוקי מתני' דמצרכא דרישה וחקירה בדיני קנסות לאו דוקא דיני קנסות דכל מה דצריך מומחין דרך הש"ס לכללו עם דיני קנסות כדאמר לקמן (דף יד) בטלו דיני קנסות ומיירי בכל דבר דבעינן מומחין ובפרק החובל (בבא קמא דף פד) מסיק דכל מידי דשכיח עבדינן שליחותייהו וגובין אותו בבבל מידי דהוה אהודאות והלואות וקאמר התם דחבלות לא שכיחא. משמע דכל שאר מילי שכיח אפילו גזילות. הלכך כל מידי בר מחבלות עבדינן שליחותייהו ולא בעינן מומחין וגם דרישה וחקירה נמי לא בעי. ורב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר דכתיב בצדק תשפוט עמיתך ואע"ג דאמר עירוב פרשיות כתוב כאן אשמעינן האי קרא דבצדק תשפוט דלעניין הדיינין לא נתערבו ואפילו יחיד הדיוט יכול לדון. ומדרבנן הצריכו שלשה משום יושבי קרנות. אבל בשלשה אי אפשר דלית בהו חד דגמיר או ששמע או קרא בספרים ויודע סברות הדינין. אבל אי לית בהו חד דגמיר פסולי לדינא כדמוכח פרק זה בורר (דף כג) דתנן זה פוסל דיינו של זה ופריך בגמרא כל כמיניה ומשני בערכאות שבסוריא ופרש"י שהיו יושבי קרנות. ואע"ג דפליגי רבנן עליה ואמרו אימתי בזמן שמביא ראיה שהן פסולין הא לאו הכי לא. היינו דוקא גבי ערכאות שנתמנו להיות דיינין:

הלכה ב

ת"ר דיני ממונות בשלשה. ואם היה מומחה לרבים דן ואפילו יחידי למאן דלית ליה עירוב פרשיות כתוב כאן אפילו יחיד שאין מומחה דן מן התורה. אלא שחכמים תקנו שלא ידונו בפחות מג' הדיוטות ויחיד מומחה אוקמוה רבנן אדיניה ודן לכתחלה ויחיד שאין מומחה לכתחלה לא אבל בדיעבד דיניה דינא ומאן דאית ליה עירוב פרשיות מדאורייתא בעינן שלשה מומחין וחכמים תקנו דסגי בג' הדיוטות או ביחיד מומחה. ויחיד שאין מומחה או אפי' שנים שאין מומחין אפי' בדיעבד דינייהו לאו דינא. ומומחה לרבים היינו דגמיר וסביר. הכי שדר רב שרירא גאון ז"ל יחיד מומחה דחשיב כרב נחמן בדורו דפקיע במשנה ובגמרא ופקיע נמי בשיקול הדעת ומעיין בדיני כמה שני ומנסו ליה זמנין סגיאין ולא חזו ליה טעותא כגון האי הוי מומחה לרבים. ועיקר לשון מומחה מנוסה. כדתניא (שבת דף ס) יוצאין בקמיע מומחה ומפרש בגמרא היינו דאיתמחי קמיע. לכך בעינן דיין במומחה שמנוסה לרבים עכ"ל. דן אפילו יחידי ויכול לדון את האדם בעל כרחו. דאי בדקבלוהו עלייהו אפי' שאין מומחה נמי ומכאן יש ללמוד דכל שלשה הדיוטות דנין את האדם בעל כרחו כשאין רוצה לבא לב"ד דהא ג' במקום יחיד מומחה קיימי. והא דתנן לקמן (דף כג) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד דמשמע מדעתו אין בעל כרחו לא. היינו כשאומר לא אדון בפניכם אלא בפני ב"ד אחר אבל אם הוא אומר שאין רוצה לבא עמו לדין או כשאומר הלוה שאינו רוצה לדון עמו בעירו דנין אותו בע"כ. אמר ר"נ כגון אנא דייניגא דיני ממונות ביחידי. אבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא מבי ריש גלותא אבל אי לא נקט רשותא דיניה לאו דינא. או דלמא כגון אנא דגמירנא וסבירנא אע"ג דלא נקיטנא רשותא. ת"ש דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים. ש"מ אע"ג דלא נקט רשותא מבי ריש גלותא דיניה דינא ש"מ. פרש"י ואי לא זיל שלים כגון דא"ל דיינת לן דין תורה וקשה לפירושו דא"כ מאי דייק מהכא דהא אפי' לא גמיר וסביר נמי בכה"ג מה שעשה עשוי וישלם מביתו דהכי מוקמינן לקמן (דף ו) מתני' דדן את הדין בדקבליה עיליוה אלא ה"פ ואי לא דלא קבלוך עלייהו [כלל] אלא שדנת אותם בעל כרחם זיל שלים. ומיהו דיניה דינא כיון שגמיר וסביר אע"ג דלא נקיט רשותא. אבל אי דקבלו עלייהו לא תשלם אע"ג דמתני' דדן את הדין אוקימנא בדקבלוה עלייהו ואפ"ה ישלם מביתו התם כשאין מומחה כדקתני סיפא ואם היה מומחה ולרבים פטור מלשלם. ואע"ג דהתם איירי בסמוך כיון דמומחה לרבים כר"נ ור' חייא אפי' אין סמוך הוי כסמוך דתקנת חכמים הוי ולא פלוג כללא דמילתא יחיד מומחה דגמיר וסביר ונקיט רשות דן

את האדם בע"כ ואם טעה בשיקול הדעת פטור מלשלם. אבל אם טעה בדבר משנה חוזר כרב ששת דלקמן (דף לג.) יחיד מומחה דגמיר וסביר דן את האדם בע"כ. ואם טעה בשיקול הדעת ישלם וכן שלשה הדיוטות דאי קבלום עלייהו פטורין דכיון דבע"כ יכולין לדון אהני הא דקבלום עלייהו לפוטרן. ויחיד שאין מומחה אפילו אם קבלוהו עלייהו אם טעה בשיקול הדעת חייב דא"ל קבלינך עלן דדיינת לן דין תורה: אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר לישקול רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר לישקול רשותא מבי ריש גלותא משמע אפילו ביחיד שאין מומחה אפילו לא קבלוה עליהם. וה"מ מהכא להכא ומהתם להתם ומהכא להתם אבל מהתם להכא לא מהני רשותא דהכא שבט והתם מחוקק. דתניא לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט. ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים: תניא תלמיד אל יורה הלכה בפני רבו אא"כ רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל ועסקינן בעירובין פרק הדר (עירובין דף סב:) דתלמיד מובהק בתוך שלש פרסאות חייב מיתה כבני אהרן שלא הורו בפני משה ממש אלא בתוך מחנה ישראל הורו. וכאותו תלמיד שהורה בפני ר"א בתוך ג' פרסאות וחוץ לג' פרסאות אסור ואין חייב מיתה. ותלמיד חבר בתוך ג' פרסאות אסור חוץ לג' פרסאות מותר ודוקא בדבר שהוא חדוש לשואל כגון ביעתא בכותחא ומגלת תענית אבל דבר שאין חדוש לשואל כגון בטל בששים ונותן טעם לפגם מותר:

הלכה ג

אמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חצוף ולאו דוקא שנים אלא אפי' אחד נמי תדע לך דלקמן בשמעתין פריך ממתני' דדן את הדין לרבי אבהו אבל לשמואל ניחא. ועוד מדאמר לקמן (דף ו) פשרה ביחיד ובעי לפרושי טעמא דרבנן משום דסברי דין בשנים ומקשינן פשרה לדין והא דנקט שנים משום דאפילו שנים מיקרו ב"ד חצוף. והיכי מיירי אי קבלום עלייהו אמאי מיקרו ב"ד חצוף ואי בדלא קבלום עלייהו אלא דנין אותן בע"כ אמאי דיניהם דין. וכן אפילו יחיד כדפרישית הא אפילו שמואל מודה דבעי שלשה או יחיד מומחה כדפרישית לעיל. וי"ל דמיירי כגון שאמרו דונו לנו כמו שנקראים דיינין מן התורה ואשמעינן שמואל דדיניהם דין משום דאין עירוב פרשיות כתוב כאן אלא שנקראו ב"ד חצוף. ורבי אבהו אמר שנים שדנו דיני ממונות ד"ה אין דיניהם דין. בה"ג פסק כשמואל אע"ג דאמר לעיל ברישׁ מכילתין דרבא לית ליה דשמואל. מ"מ רב נחמן דהלכתא כוותיה בדיני סבר כוותיה. ומהא דאמר רב נחמן בפרק השולח (גיטין דף לב:) מבטלו בפני שנים דלתרי נמי ב"ד קרו ליה ואמר התם (דף לד) הלכתא כרב

נחמן הלכתא כנחמני אין ראיה דהא פליגי ביה רבי יוחנן וריש לקיש דרבי יוחנן אמר בטול בפני שנים ור"ל אמר בטול בפני שלשה ורבא פוסק כר' יוחנן בפ' החולץ (יבמות דף לו) בכל דוכתי כנגד ר"ל בר מתלת והכא אמר רבא לית ליה דשמואל אלא ע"כ אפי' אם שנים שדנו אין דיניהם דין כיון דאשכח דתרי איקרי ב"ד בפרוזבול ה"ה לענין בטול. והא דאמר בפ"ב דכתובות (דף כב.) גבי שנים שישבו לקיים את השטר ומת א' מהן ודלמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דמשמע דאין הלכה כשמואל. רשב"ם ל"ג ליה ונראה דגרס ליה שפיר וה"פ ודלמא רבנן דבי רב אשי בקיום שטרות סברי כשמואל בעלמא ובקיום שטרות אפי' שמואל מודה דהא ר"נ אית ליה דשמואל ומודה בקיום שטרות כדאיתא בחזקת הבתים (דף מ.) ורב אלפס פסק לקמן בפרק אחד דיני ממונות כרבי אבהו. וכן מסתבר דסוגיא דשמעתין כוותיה דקאמר דכ"ע דין בשלשה. ועוד דקי"ל דמאביי ורבא ואילך הלכתא כאמוראי בתראי ורבא לית ליה דשמואל. ואליבא דר' אבהו שנים שדנו היכא דלא קבלום עלייהו אין דיניהם דין ואפי' לא טעו ואי מודי קמייהו כמאן דאודי חוץ לב"ד ואי לא אמר אתם עדיי לאו הודאה היא וגם מצו לחלופינהו לטענותייהו לטעון טענות אחרות: ת"ר בצוע בג' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פשרה ביחיד והלכתא כחכמים וכדרשב"ג דאמר לעיל פשרה בשנים וה"ה באחד כדמפרש הש"ס והלכתא פשרה צריכה קנין ואפי' בשלשה אין מועיל בלא קנין ואע"ג דפשרה בעי קנין מחילה לא בעי קנין כדאמר בבב"מ בפ' המקבל (בבא מציעא דף קיב:) :

הלכה ד

רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וכי יש שלום במקום משפט [ומשפט במקום שלום] אלא איזהו משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה בצוע וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וכי יש צדקה במקום משפט ומשפט במקום צדקה אלא איזהו משפט שיש עמו צדקה הוי אומר זהו בצוע: אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע. מאי מצוה. מצוה למימרא להו הכי דינא בעיתו או פשרה בעיתו. כי הא דרב הונא כי הוו אתו בי תרי לקמיה לדינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו. ודוקא מקמי גמר דין אבל לאחר גמר דין אי אתה רשאי לבצוע. ה"ד גמר דין א"ר יהודה אמר רב איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב וליתא להא דר' שמעון בן מנסיא דאמר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו אבל משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו שנאמר ולפני התגלע הריב נטוש:

הלכה ה

תניא א"ר יהודה בן לקיש שנים שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ונמצא רודפו אבל משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר איני נזקק לכם שנאמר לא תגורו מפני איש:

הלכה ו

אמר רבי יהושע בן קרחה מניין לתלמיד היושב בפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש [אמר רב חנן] לא תכניס דבריך מפני איש (ואמר רב הונא) מאי משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנוסי הוא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא ויין לא תשתה ולא תאגור: ויהיו העדים יודעים את מי הם מעידים ולפני מי הם מעידים ומי עתיד ליפרע מהן שנאמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנאמר אלהים נצב בעדת אל וכן מצינו ביהושפט שאמר לשופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפוטו כי אם לה' ושמא יאמר הדיין מה לי ולצרה הזאת תלמוד לומר ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות:

הלכה ז

גרסינן בע"ז (דף יט.) רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה:

הלכה ח

וגרסינן בפרק קמא דשבת (דף י.) רבי אמי ורבי אסי הוו יתבי וגרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא הוו טפחי אעברא דדשא ואמרי מאן דאית ליה דינא ליעול וליתי. רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי כולי יומא בדינא הוה חליש ליבייהו תנא להו חייא בר רב מדפתי ויעמוד העם על משה מן הבקר ועד הערב וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן מבקר עד ערב כל היום כולו תורתו אימתי נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. כתיב הכא מן בקר ועד ערב וכתיב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: עד מתי יושבין בדין. אמר רב ששת עד זמן סעודה. והיא שעה ששית שהיא זמן סעודת ת"ח: א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל דיין שדן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתשרה בישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל וכל דיין שאין דן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה'

וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה נוטל ממנו נפשו שנאמר אל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן לעולם יראה דיין כאילו חרב מונחת לו על יריכו וגיהנם פתוח לו תחתיו שנאמר הנה מטתו שלשלמה וגו' מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה:

הלכה ט

א דרש רבי יאשיה ואי תימא רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב כה אמר ה' דינו לבקר משפט וכי בבקר דנין וכל היום אין דנין אלא אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו ואם לאו אל תאמרהו. רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן מהכא אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה אמרהו ואם לאו אל תאמרהו:

ב גרסי' ביבמות בפרק בית שמאי (יבמות דף קט:) אמר רבי יצחק מאי דכתיב רע ירוע כי ערב זר ושונא תוקעים בוטח רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים ולערבי של ציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה. ומפ' תוקע עצמו וכו' כגון דאתא דינא קמיה וגמר הלכתא ומדמי מילתיה למילתא ואית ליה רבה ולא אזיל ושאיל מיניה. דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן לעולם יראה דיין כאילו חרב מונחת לו וכו'. אריב"ל עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן. ואפילו תלמיד היושב לפני רבו. רב הונא כי הוה אתי דינא קמיה הוה מכניס עשרה מבי רב אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא. כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות יהרסנה. הכא משמע שאין צריך לכלום כלומר דגמיר וסביר וא"צ לישאל מאחרים. דמייתי עלה עובדא דבי נשיאה דאוקמא דיין שאינו הגון. ובפ' בתרא דכתובות (דף קה:) מייתי לה על דיין שאין מקבל שוחד שהוא עשיר ובממון ותרוייהו איתנהו:

הלכה י

גרסי' בפ' בתרא דכתובות (שם) קרנא הוה שקיל איסתרא מזכאי ואיסתרא מחייב ודאין דינא. והיכי עביד הכי והכתיב ושוחד לא תקח ואסיקנא דאגר בטלה הוה שקיל. דהוה תהי באמברא חמרא פי' מריח ומנסה איזה יין טוב ויהבי ליה זוזא. רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה אמר להו הבו לי גברא דדלי בחריקאי ואדון לכון דינא ודוקא בטלה דמוכח כי ההוא שרי לדיין למישקל אבל בטלה דלא מוכח אסור: אמר רבה בר רב הונא האי דיינא דשאיל שאילתא פסול למידן דינא ולא אמרן אלא דלית ליה לאושולי אבל אי אית ליה לאושולי לית לן בה: א"ר פפא לא לידון איניש דינא לא למאן דרחים ליה ולא

למאן דסני ליה. דרחים ליה לא חזי ליה אובה. דסני ליה לא חזי ליה זכותא: ת"ר ושוחד לא תקח אינו צ"ל שוחד ממון אלא אפילו שוחד דברים נמי. מדלא כתיב בצע לא תקח. היכי דמי שוחד דברים. כי הא דשמואל דהוה עבר במברא אתא ההוא גברא יהב ליה ידא אמר ליה מאי עבידתיך. אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: אמימר הוה יתיב וקדיין דינא. פרח גדפא ויתיב ליה אורישיה. אתא ההוא גברא שקליה אמר ליה מאי עבדתיך. אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה אמר ליה מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי. אמר ליה פסילנא לך לדיינא: א"ר שמעון בן לקיש כל המעמיד דיין שאין הגון לישראל כאילו נטע אשירה שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך וסמיך ליה לא תטע לך אשרה. אמר רב אשי ובמקום ת"ח כאילו נטעו אצל המזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך: א"ר אלעזר מניין לדיין שלא יפסיע על ראשי עם קודש שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי וגו' וסמיך ליה ואלה המשפטים. אשר תשים לפניהם אשר תלמדם מיבעי ליה א"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין מקל ורצועה מנעל ושופר. ואצוה שופטיכם כנגד מקל ורצועה הכתוב מדבר. ושיסבלו הדיינין את הצבור:

הלכה יא

שמוע בין אחיכם אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו. ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו קרי ביה שמע. רב כהנא מתני לה הכי מלא תשא לא תשיא. ושפטתם צדק א"ר חנינא צדק את הדין ואח"כ חתכיהו כתיב ואצוה את שופטיכם וכתיב ואצוה אתכם א"ר שמלא אזהרה לצבור שתהא אימת דיין עליהם ואזהרה לדיין שיסבול את הצבור. ועד כמה א"ר שבתי ואותימא רבי חנן כאשר ישא האומן את היונק. כתיב כי אתה תבוא את העם וכתיב כי אתה תביא א"ר יוחנן א"ל משה ליהושע זקנים שבדור עמך. והקב"ה א"ל ליהושע טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור וכן בדוד הוא אומר שמעוני אחי ועמי אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי. א"ר אלעזר אמר להם דוד לישראל אם אתם שומעין לי אתם אחי ואם לאו אתם עמי וארדה אתכם במקלי:

הלכה יב

אמר רבא הני תלתא דייני דיתבי ואזל שליחא דבי דינא ואמר משמיה דחד מינייהו לא כתבינן עליו פתיחא עד דאמר משמיה דכולהו וה"מ בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא מידע ידע דכנופי מכנופי ויתבי: הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

פרק ג

הלכה א

א זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד ד"ר מאיר. וחכ"א שני הדיינין בוררין להן עוד אחד. זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה ד"ר מאיר. וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהם ראיה שהם קרובים או פסולים אבל אם היו כשרים או מומחין אינו יכול לפוסלן. זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה ד"ר מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולים אבל אם היו כשירין אין יכול לפוסלן:

ב גמ' מ"ש דעבדי הכי שכל אחד מבעלי הדינין בורר לו דיין אחד ולא אמר שיבררו בין שניהם שלשה. אמרי במערבא משום רבי זירא מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררים להן עוד אחד יוצא דין לאמתו פרש"י דיוצא דין אמת לאמתו דצייתי בעלי דינין וסברי הרי אני ביררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיינין עצמם נוח להן להפך בזכות שניהם מפני ששניהם ביררום:

הלכה ב

מפני שיש חסרי דעת טועין בדברי רש"י ולמדין ממנו שהדיין יש לו להפך בזכות אותו שבירר ועומד במקומו לחפות בדברים אשר לא כדין ונהגו כמה אנשים לברור להם בעל תחבולות ונתלין בדברי רש"י שמשמע שיש לו להפך בזכותו. וחלילה וחס לא דקדקו בדבריו שכתב דסברי הרי אני ביררתי. כי הוא סובר כך שיהפך בזכותו יותר מבזכות האחר ומתוך זה ציית לדיניהן. אבל הדיין עצמו חלילה לו למצוא סברא לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור אבל אם היה יכול להטעות את חבירו לקבל סברתו אע"פ שהוא מסופק בה הרי זה בכלל מטה משפט אבל מתוך שזה ביררו מבין דבריו לאשורו ואם יש לו שום צד זכות נושא ונותן עם חברו וכן עושה הדיין האחר לשני נמצא לא נשאר זכות (לא) נסתר ונעלם לשניהם והשלישי שומע משא ומתן של שניהם ומכריע ביניהם ויוצא הדין לאמתו. וחכמים אומרים שני הדיינים בוררים להן עוד אחד. א"ר יהודה אמר רב כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין השטר אא"כ יודעין מי אותם עמהן ואין יושבין בדין אא"כ יודעים מי ישב עמהן אין נכנסין לסעודה אא"כ יודעין מי מיסב עמהן. הלכך בעינן דעת הדיינין שלא יבררו הבעלי דינין מי שאין הגון בעיניהם לישב עמו. ואם הדיינין לא יוכלו להשוות דעתם לברר שלישי זקני העיר ומנהיגיה יתנו להן שלישי ואם אין זקנים ומנהיגים בעיר ילך התובע בפני שלשם ויכופו הנתבע לבוא

לדון לפניהם וכן אם הנתבע מערים לברור דיון שאינו הגון לשבת אצל דיין הגון כופין אותו לדון בפני שלשה או שיברור דיין הראוי:

הלכה ג

זה פוסל עדיו של זה וכו'. מוקי ר"א לפלוגתייהו בבא הוא ואחד לפסול את העד שמעיד עליו וקראו על המשפחה ערעור לפוסלה. רבי מאיר סבר הני אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא איפסול ורבנן סברי סוף סוף נוגע בעדותו הוא . וקי"ל כרבנן. אע"ג דאיכא אוקימתות אחריני הא נמי דהלכתא היא:

הלכה ד

א מתני' נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי. בקר רבי מאיר אומר יכול לחזור בו. וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו: היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו:

ב גמ' אמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד. ומדקאמר כגון ולא קאמר אף על גב דקבליה עליה בחד משמע דאמילתיה דרבנן קאי דסברי רבנן דוקא קבל עליה בחד דליכא אלא חדא לריעותא הוא דאין יכול לחזור בו. אבל קבליה עליה בבי תרי דאיכא תרתי לריעותא יכול לחזור בו. ואי קבל עליה כשר כבי תרי חדא לריעותא הוא דאיכא ואין יכול לחזור בו . ולא מיבעיא היכא דקביל עליה קרוב דראוי להעיד במקום אחר דאין יכול לחזור בו אלא אפילו אי קביל עליה פסול דאינו ראוי להעיד במקום אחר אינו יכול לחזור בו. דאמר רבא קבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו. לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו. והיכא דקביל עליה קרוב או פסול כבי תרי חזינא ליה לגאון דקאמר אפילו קנו מיניה מצי הדר ביה. דקנין בטעות הוא. דרחמנא אמר על פי שנים עדים ורבואתא אחריני אמרו דלא מצי הדר ביה דאין אחר קנין כלום וכוותייהו מסתברא דהא אפילו קביל עליה לבעל דיניה כבי תרי וקנו מיניה לאו מצי הדר ביה כדאמר בפרק שבועות הדיינין (דף מ"ב ע"א) מהימנת עלי כבי תרי כל אימת דאמר לא פרענא וכו'. והראיה שהביא רב אלפס ז"ל אינה ראיה לפי הטעם שתלה הטעם בקנין טעות ההיא דשבועות אפילו קנין לא בעי אלא כיון שקבל עליו הלוה שיהא המלוה נאמן לומר שלא נפרע [סגי] ואפילו עדים מעידים שפרעו הרי האמינו עליו ופסל כל העדים המכחישין דבריו וכל תנאי שבממון קיים. כאדם האומר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני שאין צריך קנין אלא קבלה: ומיהו עיקר דבריו אינם כלום דאי חשיב קנין טעות משום דרחמנא אמר ע"פ שנים עדים א"כ קבליה עליה בחד נמי קנין טעות הוא. דרחמנא אמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות. לא יומתו אבות

בעדות בנים. אל תשת רשע עד. אלא ודאי אין אחר קנין כלום ולא שייך להזכיר הכא קנין טעות: אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במחול לך. אבל באתן לך ד"ה יכול לחזור בו. ור' יוחנן אמר באתן לך מחלוקת: אר"ל מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין ד"ה אין יכול לחזור בו. ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת: שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים. רב אשי אמר הכי שלח ליה במחול לך מחלוקת או באתן לך מחלוקת והלכה כדברי מי. שלח ליה באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים. וקי"ל כהני תרי לישני דרב נחמן בר יעקב דבאתן לך ולאתר גמר דין מחלוקת. אבל במחול לך ולפני גמר דין גם לרבנן יכול לחזור בו אע"ג דראוי היה שיהיה מחול לך לפני גמר דין כמו אתן לך לאחר גמר דין מ"מ משמע דבאותו ענין שנחלקו באתן לך דהיינו לאחר גמר דין הוא דאמר אבל במחול לך ד"ה אינו יכול לחזור בו. ולא פליגי רבי מאיר ורבנן אלא באתן לך לאחר גמר דין אבל במחול לך ולפני גמר דין לא פליגי א"ר חנינא בר שלמיה שלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי. שלח להו אין לאחר קנין כלום. והאי דדור לי בחיי ראשך אחר גמר דין היינו אחר שנשבע. אבל קודם שנשבע יכול לחזור בו. והא דאמר בפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קכז:) שלח ליה ר' אבא בר זבדא עבדי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך. אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה רצוני השבע וטול. נשבע ואין יכול לחזור בו. גרס ונשבע אין יכול לחזור בו אבל בעוד שלא נשבע יכול לחזור בו. דמידי דלא שייך ביה פסק דין בעוד שלא נעשה המעשה הוי כלפני גמר דין. והא דאמר בפ' שבועות הדיינין (דף לט.) אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד פי' ממהרין אותו לפרוע דאע"ג דאמר איני נשבע יכול לחזור בו בעוד שלא פרע:

הלכה ו

ומתוך פי' רש"י דהתם משמע דאחר שיצא מלפני ב"ד אין יכול לחזור בו. ומה שקבל עליו בפני בית דין ונפטר מלפניהם בלא חזרה הוי כגמר דין ומסתבר הכי:

הלכה ז

א מתני' אלו הן הפסולים. המשחק בקוביא והמלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית. אמר רבי שמעון בראשונה היו קורין אותן אוספי שביעית. משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית. אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא. אבל יש לו אומנות שלא הוא הרי זה כשר. ורבנן פליגי עליה בברייתא דאמרי אפילו יש לו אומנות אחרת פסול. ולקמן פסקינן כר' יהודה:

ב גמ' משחק בקוביא מאי קעביד. א"ר ששת לפי שאין עוסקין בישובו של עולם אבל משום אסמכתא לא מיפסיל דכל כה"ג לא הוי אסמכתא וכתבתיו בפ' איזהו נשך [סי ע]: והמלוה ברבית. אמר רבא לוה ברבית פסול לעדות והא דתנא המלוה בריבית פירוש מלוה הבאה בריבית. אחד לוה ואחד מלוה שגם הלוה מחמת חמוד ממון שהוא צריך למעות לעשות בהן צרכיו הוא עובר על לאו דלא תשיך. והערב והעדים נסתפק ר"י בהם אם הם פסולין אע"ג דלאו עדים דחימוד נינהו. הא קי"ל כאביי דלא בעי עידי חמס ואע"ג דלא תנינהו במתני' הא אסיקנא דמלוה הבאה ברבית תנן וכל המשתדלין בה כולן בכלל או שמא כשירין הן דלא תשימון לאינשי במלוה ולוה משמע להן כדאמר בפ' קמא דבבא מציעא (דף ה:) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ומצאתי כתוב בשם הגאונים כל פסולי עדות בתחילה מנו פסולין מחמת קורבה והם שמונים מקצתן דאורייתא ומקצתן דרבנן. ואח"כ מונים הפסולין מחמת מעשיהם ומונים שם רבים וכתוב שם המלוה ברבית והלוה ברבית וערב ועדים לא מנו שם:

הלכה ח

בר ביסות אסהידו ביה בי תרי חד אמר קמיה דידי אוזיף ברביתא וחד אמר לדידי אוזיף ברביתא. פסליה רבא לבר ביתוס. והא רבא הוא דאמר לוה בריבית פסול לעדות דהוה ליה רשע. רבא לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע. מכאן דקדק ה"ר יקר ז"ל שהנשבע להכחיש העד ואותו שנשבע לו מצטרפין לפוסלו. ולא הוה נוגע בדבר שכבר נשבע לו ונפטר ממנו כי היכי דחזינן הכא דמי שלוה הימנו ברבית מצטרף עם אחר לפוסלו אע"פ שגם הוא עשה עבירה: ההיא דרבא איתא לעיל בפ"ק (דף ט:) אמר רב יוסף פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להורגו. לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד. רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משום עצמו רשע. ואמר רבא פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה:

הלכה ט

ההוא טבחא דנפיק טריפתא מתותיה ידיה שמע רב נחמן ועבריה. אזל רבי מזייה וטופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א"ל רבא דלמא איערומי קמערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבא דאמר החשוד על הטריפה ילבש שחורים ויכסה שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו:

הלכה י

ת"ר משחק בקוביא שאמרו אלו המשחקין בפספסין. ולא בפספסין בלבד אלא אפי' קליפי אגוזים וקליפי רמונים. ומאימתי חזרתן. משישברו את פספסיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבדי: והמלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה. ואימתי חזרתן משיקרעו שטריהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לעובד כוכבים לא אוזפי. ומה שלא פירש חזרת הרבית דמילתא דפשיטא שצריך להוציא גזילה מתחת ידו. ואף אם אין יודע ממי נטל צריך לעשות בהם צרכי רבים אם רוצה לעשות תשובה מעלייתא כי ההיא דפ"ג דמסכת יום טוב (דף כט.) שכינס ממון בבירורי מדות. אלא אפילו שטר שכתוב בו רבית צריך לקורעו ויגבה הקרן בעל פה לרבנן דאמרי (בבא מציעא דף עב.) אין קונסין אותו וכן משחק בקוביא למ"ד אסמכתא הוי וכן מפריחי יונים למ"ד אי תקדמיה יונך ליוני אלא דבסוחרי שביעית לבד הוא דסברי רבנן [לקמן] דכיון דהפקר הוא אין צריך להוציא האיסור מתחת ידו ואף בזה נחלק רבי נחמיה. ובשאר כל ממון אם בא לידו באיסור ורוצה לעשות תשובה צריך להוציא הממון מתחת ידו. כדחזינן לעיל גבי החשוד על הטריפה דאין מקבלין תשובתו עד שיתברר על ידי ממון אחר שהוא שב בתשובה שלימה. כ"ש שאותו ממון של איסור צריך להוציא מתחת ידו:

הלכה יא

א ומפריחי יונים אלו שממרים את היונים ולא יונים בלבד [אמרו] אלא אפילו בהמה וחיה ושרץ. מאימתי חזרתן משישברו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו במדבר נמי לא עבדי: וסוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית. ומאימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדלו. א"ר נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון: כיצד אומר אני פלוני בן פלוני כנסתי מאתים זוז מפירות שביעית והרי הם נתונים לעניים במתנה. תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין. ועוד הוסיפו עליהן הרועין הגבאין והמוכסין: אמר רבא ורועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד בהמה גסה: והגבאין מעיקרא סבור מאי דקיץ להו שקלי. כיון דחזו דשקלי טפי ממאי דקיץ להו פסלינהו רבנן: אמר רב יהודה סתם רועה פסול סתם גבאי כשר ובפ"ק דמציעא (דף ה:) אוקימנא להא דאמר רב יהודה סתם רועה פסול ברועה בהמות דידיה אבל ברועה בהמות דעלמא סתמיה כשר. דאי לא תימא הכי אנן חיותא לרעיא היכי מסרינן ליה והא כתיב לפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו. והמוכסין מעיקרא סבור דינא דמלכותא דינא. כיון דחזו דשקלי טפי פסלינהו רבנן:

ב אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא וכו'. אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר הלכה כרבי יהודה. ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר כולן צריכין הכרזה בב"ד אבל פסולי דאורייתא לא בעו הכרזה דאמר ההיא מתנתא דהוו חתימי עליה תרי גזלני סבר רב פפא בר שמואל לאכשורי דהא לא אכרזינן עלייהו אמר ליה רבא נהי דגזלן דרבנן בעי הכרזה גזלן דאורייתא לא בעי הכרזה: רועה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה והלכה כדברי המיקל. ואף על גב דסתמא פסול בעי הכרזה ומסתמא מכרזינן עליה:

הלכה יב

א"ר נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות. ומאי ניהו מקבלי צדקה מן העובד כוכבים. ולא אמרן אלא בפרהסיא אבל בצנעא לא ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר לאתזוני בצנעא וקמבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא אפשר לאתזוני בצנעא חיותיה הוא:

הלכה יג

א"ר נחמן החשוד על העריות כשר לעדות. פר"ת שבא על הערום וכן מוכח מתוך פירוש רש"י שפירש ארבעין בכתפיה וכשר חייב מלקות הוא אע"פ שאין בו התראה דאמר מר מלקין על לא טובה השמועה. ולא דמי באוכלי נבילות דפסולים דהתם אין יצרו תוקפו כמו בערוה. והא דאמר בפ"ק (דף ט:) פלוני רבעו לרצונו רשע הוא ופסול לעדות התם אין יצרו תוקפו כל כך. אי נמי להההוא מילתא דוקא מיפסיל כדאמר בכורות (דף ל.) החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו אבל לעדות אחרת כשר. וכן משמע מתוך דכתב רב אלפס ז"ל דגריס אמר רב ששת ארבעים בכתפיה וכשר אמר ליה התם יצרו תוקפו. ולישנא דחשוד לא משמע לפרושי הכי דהוה ליה למימר הבא על הערוה. ועוד דדוחק הוא לחלק בעריות ולומר דבמשכב זכור אין יצרו תוקפו כל כך ופסול. וגם לישנא דרשע הוא משמע שפסול לכל עדות. ונראה לפרש החשוד על העריות שהוא רגיל וגם בעריות ומתייחד עמהם וסני שומעניה. וארבעים בכתפיה דמלקין על היחוד (קדושין פא.) של כל עריות חוץ מאשת איש ומלקין על לא טובה השמועה קלא דלא פסיק כשהמון עם מעבירים עליו קול: אמר רבא ומודה רב נחמן בעדות אשה שהוא פסול בין לאפוקי בין לעיולי. חזינא מרבוותא דפסקי הלכתא כרב ששת ויהבי טעמא למילתיה משום דהלכה כרב ששת באיסורי ונראה דהלכה כרב נחמן דלא נחלק רב ששת בהדיא אלא כמתמיה על דבריו ארבעין בכתפיה וכשר מכשרת ליה. ואין תימא כל כך דלא מלקינן ליה אלא על לא טובה השמועה. וגם מדשקלו וטרו רבא ורבינא ואיתימא רב פפא במילתיה דרב נחמן סברי כוותיה ועוד פסול לעדות טפי דמי לדינא מלאיסורא:

הלכה יד

א"ר נחמן גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיה גנב. וה"מ בארוסא ובדבר מועט ובדבר שנגמרה מלאכתו. ודוקא אם הוא אריס שיש לו חלק בפירות לפיכך אין בעל הבית מקפיד על דבר מועט בדבר שנגמרה מלאכתו כדין פועל האוכל. אבל אם אינו אריס לא כהא דאכירי דרב זביד חד גנב כיפא דשערי פי' עומר שעורים וחד גנב קבורא דאהיני ופסלינהו:

הלכה טו

הנהו קבוראי דקבור מיתא ביו"ט ראשון שמתינהו רב פפא ופסלינהו סבר רב הונא בריה דרב יהושע לאכשורינהו אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו סבור מצוה קעביד והא משמתינן להו ואפ"ה עבדי זימנא אחריתי אלמא במזיד קעבדי. סברי כפרה עבדי לן רבנן במה שמנדין אותן לכפר להן על מה שעשו מלאכה ביו"ט ולעולם מצוה היא. זו היא גירסת רב אלפס. וגירסת הספרים שמתינהו רב פפא ופסלינהו ואכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע. ולהך גירסא הלכתא כרב הונא דעבד עובדא ואכשרינהו. אבל לרב אלפס דגריס סבר רב הונא הלכתא כרב פפא. ומסתבר כגירסת הספרים. דאין לפוסלו כיון שאנו יכולים למצוא להם טענה של זכות כדחזינן לעיל (דף כה:) בגזלנים וחמסנין דמתחלה לא פסלום כל זמן שיכלו למצוא להן צד זכות:

הלכה טז

אתמר עד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל. ורבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל פירוש למפרע מעידנא דאסהיד בבי דינא כגון דאסהיד בניסן והוזם בתשרי על אותה עדות כל עדות שהעיד מניסן ועד תשרי לא הוי עדות. אמר רב אשי הלכתא כאביי והלכתא כאביי ביע"ל קג"ם: מומר אוכל נבילות לתיאבון ד"ה פסול כפין ואכיל כפין נמי ושקיל ארבעה זוזי ומסהיד. להכעיס אביי אמר פסיל דהוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן. והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם. והמועלין בשבועות פסולין לעדות. אחד שבועות ממון ואחד שבועות שוא דלית הלכתא כרבא דאמר רשע דחמס בעינן: ירושל' החשוד בשבועה מאימתי חזרתו כשיבוא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני:

הלכה יז

בר חמא קטל נפשא א"ל ריש גלותא לרב חמא פוק עיין בדיניה אי ודאי קטל נפשא ליכהיוהו לעיניה אתו תרי סהדי אסהידו ביה דודאי קטל. אזל איהו אייתי תרי סהדי אסהידו בחד מהנך חד אמר קמי דידי גנב קבא דחושלא וחד אמר לדידי גנב קתא דבורטא א"ל ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי ור' יוסי אומר הוזם בדיני ממונות כשר בדיני

נפשות. א"ל רב פפי ה"מ היכא דלא סתים לך תנא כר"מ. הכא סתם לן תנא כר"מ דתנן אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית והעבדים זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הם אינן כשירים לה מני אילימא רבי יוסי הא איכא עדות דיני נפשות שאין האשה כשרה לה והן כשרין לה אלא לאו רבי מאיר. קם בר חמא נשקיה אכרעיה וקבל לכרגיה דכולהו שני לדבר בעדו אל המלך לפוטרו מן המס. ובלאו הכי פטירי רבנן מכרגא הלכך לא הוי כשוחד מאוחר. והלכה כר"מ דאמר עד זומם פסול לכל התורה דהא סתם לן תנא כוותיה: גרסינן בקדושין (דף מ:) כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב. אמר רבי יוחנן ופסול לעדות. ת"ר והאוכל בשוק הרי זה ככלב. וי"א פסול לעדות. אמר רב אידי בר אבין הלכה כיש אומרים:

הלכה יח

א אלו הן הקרובים הפסולין לעדות. אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו (ובן דודו וכל הראוי ליורשו) וחמיו וגיסו הם ובניהם וחתניהם וחורגו לבדו. א"ר יוסי זו משנת רבי עקיבא אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרוב לו באותו שעה. היה קרוב ונתרחק כשר רבי יהודה אומר אפילו מתה בתו אם יש לו בנים ממנה הרי זה קרוב:

ב גמ' אמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו ואף אני לא אעיד לו אני ובני וחתני. דסבירא ליה לרב דשלישי בראשון פסול ורב אלפס ז"ל פסק דשלישי בראשון כשר. דגרס בפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכח.) שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הלכה שלישי בשני כשר. רבא אמר אף בראשון. מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כוותיה דקסבר מר בר רב אשי אבא דאבא שלישי בראשון הוא ומשום הכי מכשיר ביה ולית הלכתא כוותיה דאב ובנו ראשון בראשון הוא כמו שני אחין שהן ראשון בראשון והוה ליה אבא דאבא שני בראשון ור"ת ז"ל כתב בספר הישר דשלישי בראשון פסול כרבי אבא דאמר שלישי בשני כשר הא שלישי בראשון פסול ורבא פליג עליה והלכתא כרבי אבא דאמר התם דרש מר זוטרא משמיה דרב שימי בר אשי הלכתא ככל הני שמעתא דשלח רבי אבא לרב יוסף בר חמא וקאמר הלכתא לאפוקי מאי אי לאפוקי מדרבא מוסיף הוא. ופי' ר"ת מוסיף הוא ולא פליג אלא אדוקיא דרבי אבא דאמר שלישי בשני כשר הא בראשון פסול ואתא רבא להוסיף דאף בראשון כשר והוה ליה למימר אין הלכה כרבא כדפסקי קמאי אין הלכה כמר בר רב אשי ועוד הביא ראיה מדגרס בירושלמי משה מהו שיעיד באשת פינחס א"ר יוחנן מותר לכתחלה ומדמבעיא

ליה באשת פינחס משמע דלפינחס פסול והיינו שלישי בראשון. והא דלא אמר אשה כבעלה כדאמר גבי אשת חורגו. משום דמתפלג דרא. ובה"ג כתב דשלישי בראשון פסול מדרבנן וגבי קדושין צריכה גט. אמר רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי. בן אחי חמותי לא יעיד לי [בן אחות חמותי לא יעיד לי] ותנא תונא בעל אחותו בעל אחות אביו בעל אחות אמו הן ובניהן וחתניהן. ומחתניהן דייק ליה דאדם לחתן בעל אחותו נקרא אחי חמותו ואדם לחתן בעל אחות אביו הוא בן אחי חמותו ולחתן בעל אחות אמו הוא בן אחות חמותו וכי אמרת בעל כאשתו הוה ליה שני בשני. אמר רב אשי כי הוינא בי רב עולא איבעיא לן אחי חמיו מהו בן אחי חמיו מהו בן אחות חמיו מהו. אמר להו תניתוה אחיו ואחי אביו ואחי אמו הן ובניהן וחתניהן כדפירש לעיל. רב איקלע למזבן גוילי בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו אמר להן בסורא אמרי הבעל כאשתו בפומבדיתא אמרי האשה כבעלה. אמר רב הונא מנין שהאשה כבעלה שנאמר ערות אשת אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא וכי דודתך היא והלא אשת דודך היא מכאן שהאשה כבעלה. רב חסדא אכשר באחי האח. וכן הלכה:

הלכה כ

ואמר רב חסדא אבי חתן ואבי כלה מעידין זה לזה ולא דמו להדדי אלא כאוכלא לדנא. ואשתו ארוסה אע"ג דתני רבי חייא בר אמי אשתו ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאת לו מתה אינו יורשה מת הוא גובה כתובתה. לענין עדות פסול לגבה דהתם בשארו תליא מילתא ואכתי לאו שארו היא אבל לענין עדות משום איקרובי דעתא הוא והא מקרב דעתיה לגבה ופסול להעיד לה אבל לקרוביה כשר עד שתנשא: ת"ר חורגו לבדו. רבי יוסי אומר גיסו לבדו וכ"ש לחורגו אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי דאמר גיסו לבדו ופרש"י דבן גיסו פסול לו משום דגם הוא פסול לבן גיסו שהוא בעל אחות אמו לפיכך גם בן גיסו פסול לו. ולא מטעם קורבת גיסו בלהיות חתן גיסו אסור לו דודאי גיסו לבדו כיון דקורבת שניהן על ידי בעל כאשתו לא הוה פסלינן בן גיסו אי לא הוה שהוא פסול לו מחמת שהוא בעל אחות אמו וכיון דאיפסיק הילכתא כרבי יוסי דחורגו לבדו אם כן אחד נשוי רחל ואחד נשוי דינה בת לאה כשירין להעיד. וכ"ש נשואי שתי בנות אחין או בנות אחיות דלא אמרינן תרי זימני בעל כאשתו אלא ראשון בראשון כגון הנשואין שתי אחיות אבל שני בשני וכן ראשון בשני לא אבל חד זמנא בעל כאשתו אמרינן בכל הפסולין לבד משלישי בראשון לפי הירושלמי וכן עיקר. ודלא כרב אלפס שכתב דהא דקא"ר יוסי וגיסו לבדו היינו בבן גיסו וחתן גיסו שיש לגיסו מאשה אחרת ולאו מילתא היא דהיאך ניסוק אדעתא למימר

דר"י פוסל בחתן גיסו מאשה אחרת דליכא קורבה אלא בג' חתונים. שנשא זה אשתו ואחותה נשאת לגיסו ובת גיסו מאשה אחרת נשאת לבעל ואותו חתן יפסול לגיסת חמיו רחוק מן הדעת הוא זה. דהא ראובן שנשא ללאה אם שמעון כשר להעיד ללוי שנולד לראובן בעל אמו מאשה אחרת ואפילו מאן דפסיל באחי האח היינו דוקא לאחר שנולד [לראובן] בן מלאה אם שמעון שהוא מאחה שני אחים יחד הלכך אי אפשר לומר שר"י פוסל בשלשה חתונין. והירושלמי שהביא רב אלפס דמפליג בגיסו בין בנים [וחתנים] שיש לו מאחות אשתו ובין בנים [וחתנים] שיש לו מאשה אחרת אפשר דפליג אגמרא דידן. ומפרש בנים וחתנים דבעל אמו וכל אותם שנאסרו בנשואין אף מאשה אחרת. ובגיסו לחוד הוא דמפליג משום דקורבתו על ידי תרי חיתונים. וגמרא דידן דמכשר באחי האח לא סברה הכי: רבי יהודה אומר אפילו מתה בתו וכו' אמר רבא אמר רב נחמן אין הלכה כר' יהודה. גרסינן בפרק מי שמת (בבא בתרא דף קנט.) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה גזלן ונעשה גזלן הוא אין מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין על כתב ידו. ואקשינן איהו לא מהימן ואחריני מהימני. ואוקימנא כשהוחזק כתב ידו בבית דין קודם שנעשה גזלן. פירש אותו כתב עצמו הא לאו הכי חיישינן שמא חתם אחר שנעשה גזלן והקדים הזמן:

הלכה כא

היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו הוא אין מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין על כתב ידו. הכא לא בעינן הוחזק כתב ידו תחילה דלאו רשע הוא וגרסינן בפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכח.) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פקח ונתחרש פיתח ונסתמא שפוי ונשתטה פסול. אבל אם היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו פקח ונתחרש וחזר ונתפקח פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר. זה הכלל כל שתחילתו וסופו בכשרות כשר. שמעינן מינה דהיכא דתחילתו בפסלות אע"פ שסופו בכשרות פסול ותנן נמי בהדיא (כתובות דף יח:) העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים. אלמא כל היכא דמעיקרא פסולים הוו אף על גב דהשתא כשירין נינהו לא מקבלינן סהדותייהו הואיל דכד אימסר סהדותייהו פסולין הוו הילכך ההיא בעיא דאיבעיא מקמי גאון מי שצוה בשעת מיתתו בפני קרוב לו ורחוק מבניו עדותן כשירה אם לא. ופשט להו דכשירה לאו דיוקא הוא דכיון דבעידנא דאימסר ליה סהדותא הוה פסול השתא נמי פסול ודוקא פסול הגוף הוא דבעינן תחילתו וסופו

בכשרות אבל בפסול ממון לא דאמרינן בפ' חזקת הבתים (בבא בתרא (דף מג.) וע"ש) וליסלקו בי תרי מינייהו וליסהדו:

הלכה כב

האוהב והשונא כו' אמרו לו לא נחשדו ישראל על כך. לית הלכתא כרבי יהודה נמי בהא. והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו חדא לדיין דפסול למידן למאן דסני ליה משום דלא חזי ליה זכותא אבל עד כשר. וחדא לכדתניא:

הלכה כג

איסי בן יהודה אומר והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו מכאן לשני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה שאסורין לישב בדין זה עם זה. והא דדיין פסול לדון את שונאו היינו כשלא דיבר עמו שלשה ימים משום איבה דומיא דעדות לרבי יהודה. וכן נמי אוהב שושבינו ומיהו אפילו אין שונאו כל כך או אינו אוהבו כל כך לכתחלה לא לידידיה. כדקאמר בפרק בתרא דכתובות (דף קה:) לא לידון איניש לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה. דרחים ליה לא חזי ליה חובתא. ודסני ליה לא חזי ליה זכותא. כי ענין הזכות והחובה מבצבצא באדם בלא כיון רשע. לפיכך באהבה מועטת לבו נוטה לזכות ובשנאה מועטת הלב נוטה לחובה:

הלכה כד

א מתני' כיצד היו בודקין את העדים היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרים לו כיצד אתה יודע שזה הוא חייב לזה. אם אמר הוא אמר לי שהוא חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום. עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז:

ב גמ' מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדים. איתמר נמי אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן וצריך שיאמר אתם עדים. שכן משמע לישנא דמתני' דקתני בפנינו הודה לו ולא קתני שמענו שהודה לו דבפנינו משמע שיחד לנו לעדים. שאמר הלוה מודה אני בפניכם ואתם תעידו עלי לו. או שאמר המלוה אתם עדיי ואמר הלוה כן תהיו עדים או ששתק הלוה. אבל בענין אחר לא:

הלכה כה

תניא נמי הכי מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר לו תניהו לי משטה אני בך פטור. ולא עוד אלא אפילו הכמין לו עדים אחורי הגדר ואמר לו מנה לי בידך ואמר לו הן אמר לו רצונך שתודה לי בפני עדים אמר לו מתיירא אני שמא תכפיני בדין למחר אמר ליה תניהו לי משטה אני בך פטור. והוא דטעין איהו אבל אנן לא טענינן ליה. ולא מיבעיא היכא דאמר

ליה משטה אני בך דפטור אלא אפילו אמר לו לא היה דבר מעולם פטור מאי טעמא כל מלתא דכדי לא דכירי אינשי ושמעתי בשם רב סעדיה גאון ז"ל שצריך לישבע שמה שהודה לו לא כוון אלא להשטות בו ולא לשם הודאה ומסתברא כיון שתיקנו שבועת היסת לכפירה הוא הדין לכל טענה שטוען לפטור את עצמו: ההוא דאכמין ליה סהדי לחבריה בכילתא אמר ליה מנה לי בידך אמר ליה הן ערי ושכבי להוון עלי סהדי אמר ליה לא אמר רב כהנא הא קאמר לא שמע מינה הא דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי לא שנא אמר לוה ולא שנא אמר מלום ושתיק לוה: ההוא דהוו קרו ליה קב רשו. אמר מאן מסיק בי אלא פלניא ופלניא. אתו תבעוהו בדינא קמיה דרב נחמן. אמר להו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו: ההוא דהוו קרי ליה עכברא דשכיב אדינרי. כי קא שכיב אמר פלניא ופלניא מסקו בי. אתו תבעוהו ליורשים קמיה דרבי ישמעאל ב"ר יוסי. אמר להו כי אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ה"מ בחייו אבל לאחר מותו לא זילו פרעוהו אזול פרעו פלגא. אתו לקמיה דר' חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו. והכי נמי אמרינן בפ' גט פשוט (בבא בתרא דף קעד:) שכוב מרע שאמר מנה לפלוני בידי. אמר תנו נותנין. לא אמר תנו אין נותנין משום דאדם עשוי שלא להשביע את בניו והא דאמרינן התם (דף קעה.) שכיב מרע שהודה אין צריך לומר אתם עדיי משום דאין אדם משטה בשעת מיתה ולא אמר דאמר הכי שלא להשביע את בניו. היה אומר ר"ת ז"ל דהתם מיירי כשתבעוהו והודה דמשום שלא להשביע את בניו לא הוה ליה להודות כשתבעוהו ומשטה אני בך שייך כשתבעו דכשאדם תובע את חבירו מה שאינו חייב לו דרך הוא להודות לו כדי להשטות בו. ושלא להשביע את עצמו שייך כשאדם אומר מעצמו בלא תביעה כך וכך אני חייב לפלוני. וטענת אדם עשוי שלא להשביע את עצמו טוענין אפילו הוא עצמו אין טוען. וכשהלה תובעו ואומר תן לי מה שאמרת בפני פלוני ופלוני שאתה חייב לי והוא משיב איני חייב לך כלום הדיינים פוטרין אותו ותולים הודאתו במה שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו אע"פ שהנתבע לא טען כן דהא חזינן דהא רב נחמן אמר להו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אע"פ שנתבע לא טען כן. ולענין שבועה אם טוען תן לי מנה שאתה חייב לי ואס תרצה לכפור הרי פלוני ופלוני שאמרת לפניהם שאתה חייב לי צריך לישבע שבועת היסת. דדל העדים מהכא חייב לישבע לו על תביעתו. אבל אם א"ל תן לי מנה שאמרת שאתה חייב לי בפני פלוני ופלוני אף שבועה אינו צריך. אבל משטה אני בך לא טענינן ליה כדאמר לעיל לפי שכמה פעמים אדם מודה בהודאה גמורה וליורשים טענינן להו כדמוכח פרק גט פשוט (שם) דאי לאו אין אדם

משטה בשעת מיתה הוה טענינן להו ליתמי. ומילתא דפשיטא היא דאי הוה אבוהון קיים דילמא הוה טעין משטה אני בך. ונראה דאפילו בפניו אם אמר מנה לך בידי בלא תביעה שייך לומר אדם עשוי שלא להשביע את עצמו מדקתני במתניתין איש פלוני אמר לי שחייב לו מנה דמשמע דשלא בפניו אמר לו כן ואם כן אין אדם תובעו וקתני לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה לו היינו אתם עדיי דמשמע דבכה"ג לא אמר כלום אפילו בפניו לא אמר כלום עד שיאמר אתם עדיי דאין אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אפילו הודה בפניו בלא תביעה:

הלכה כו

אמר ניזיל ניהדר. אמר להו כבר הורה זקן ולא הוי ר' ישמעאל כטועה בשיקול הדעת כיון שלא נחלקו תנאים ואמוראים בדבר זה תחלה. ור' ישמעאל לפי שסברתו לחייב אין כח לר' חייא להוכיח שטעה אלא בסברא נחלק עליו:

הלכה כז

הודה בפני שנים עדים וקנו מידו כותבין משום דסתם קנין לכתיבה עומד כדאמרינן בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף מ.) קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו. מיהו אם מיחה שלא לכתוב לא יכתבו כדאיתא בפרק המוכר את הספינה (בבא בתרא דף עז.) זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר חוזר בשטר ואין חוזר בשדה אף על פי שאין מפסיד כלום בכתיבת השטר דאי שטר מתנה הוא אין מפסיד כלום ואי שטר מכר הוא נמי אין מפסיד בכתיבת השטר דבלא שטר נמי אמר בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף מא:) המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים והיה אומר ר"ת ז"ל דלא ניחא ליה לאיניש דליפשו שטרי עלויה דמחמת זה זיילי נכסיה. וגם נמנעים מלהלוות לו כשיודעים שנתמעטו נכסיו. וגם סבורים העולם ששטרי חובות כתבו עליו וזייל נכסיה. וטענה זו היא מועלת למנוע שלא לכתוב עליו שטר חדש. אבל אם היה לו שטר עליו ונאבד בשביל טענה זו אין נמנעין מלכתוב לו שטר אחר. כדאמר פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קסח:) דמי שבא ואמר אבד שטרי ואמרו עדים אנו כתבנו וחתמנו ונתננו לו. דבשטר מקח וממכר כותבין חוץ מאחריות שבו וכן בהגוזל קמא (דף צח.) גבי השורף שטרות של חבירו דקאמר אי דאיכא עדים דידעי מאי כתיב ביה ליכתבו ליה שטרא אחרינא: לא קנו מידו אין כותבין בפני שלשה ולא קנו [מאי] מידו רב אמר כותבין ורב אסי אמר אין כותבין. הוה עובדא וחש לה רב לדרב אסי. אמר רב אדא בר אהבה האי אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן. מיכנפי ויתבי לא כתבינן. כנפינהו איהו כתבינן רבא אמר אפילו כנפינהו איהו לא כתבינן עד דאמר להו הוו עלי דייני. מר בר רב אשי אמר אפילו

אמר הוו עלי דייני לא כתבינן עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה לדינא. הך מילתא איפליגו בה רבוותא. כתוב בסדר תנאים ואמוראים [סי' לח] דבכולא הש"ס הלכה כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא דהכא והריב"ן בשם רש"י ובשם רבינו גרשון ז"ל כתב דהלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא ור"ח ז"ל כתב דהלכתא בכל הש"ס כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה וחוורי גבי צומת הגידין וסימניך הפך לבן וכ"כ רב האי גאון: הודה במטלטלים הא קאמר קנו מידו כותבים לו לא קנו מידו אין כותבים. במקרקעי [ולא] קנו מידו מאי אמימר אמר אין כותבין ומר זוטרא אמר כותבין. והלכתא כותבין. ומטלטלי אפילו איתנהו בעינייהו כיון דמחוסרי גובייגא אין כותבין:

הלכה כח

ההוא אודיתא דלא הוה כתיב בה אמר לנו כתובו וחתומו והבו ליה. אביי ורבא דאמרי תרוייהו היינו דר"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ נעשה גדול. מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי רב ידעי. שאלינהו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא וידעי:

הלכה כט

ההוא אודיתא דהוה כתיב בה דוכרן פיתגמי וכל לישנא דבי דינא ולא הוה כתב בה במותב תלתא כחדא הוינאי סבר רבינא למימר הא נמי דר"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול אמר ליה רב נתן בריה דרב אמי הכי אמר אמימר משמיה דרבא כל כה"ג חיישינן לב"ד טועין ואי כתב בהו אמר לנא רב אשי תו לא צריך:

הלכה ל

ת"ר אמר להם אחד ראיתי את אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין. כללו של דבר כל שיש בידו ליטלן דבריו קיימין. כל שאין בידו ליטלן לא אמר כלום. הרי שראו שהטמין אביהם מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם אם כמוסר דבריו קיימין ואם כמערים לא אמר כלום. הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום וא"ל כך וכך הם ושל מעשר הם ובמקום פלוני הם זה היה מעשה ובא לפני חכמים ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין:

הלכה לא

מתני' ואח"כ מכניסין את השני ושומעין את דבריו אם נמצאו דבריהם מכוונים נושאין ונותנין בדבר. שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרים חייב ואחד אומר

זכאי חייב. אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע או אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים:

הלכה לב

ירושלמי א"ר סימון צריך הדיין לשנות טענותיהם שנאמר ויאמר המלך זאת אומרת בני החי ובנך המת וכו' רבא כד הוה חמי סהדי מכוונא הוה חקר כד הוה חמי סהדי הכי והכי הוה מכוין. פירוש כשהיה רואה עדים שאמרו עדותן בכיוון בלשון א' היה חושש שמא שקרנים הן ובעצה אחת כוונו לשונם והיה חוקר ודורש אותם. אבל אם לא היו אומרים ממש בלשון א' אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה לא חקר רק שתהא עדותן מכוונת בלא הכחשה רב הונא ב"ר חייא כד הוה חזי לבר נש זכות והוא לא הוה ידע הוה פתח ליה על שם פתח פיך לאלם. ר' אבהו א"ר יוחנן המכמין עדים אחורי הגדר לא אמר כלום. פי' לענין הודאה דבעי למימר אתם עדים: ומנין שלא יהו העדים קרובים לדיינים. הגע עצמך הוזמו לא מפיהם נהרגין. ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה. הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג עד שיוזם חבירו ואם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו. ומנין שלא יהו הדיינין קרובים זה לזה. אמרה תורה הרוג הרוג על פי שנים עדים הרוג ע"פ הדיינים מה עדים אין קרובים זה לזה אף דיינים אין קרובים זה לזה ואם העדים קרובים בין ללוה בין למלוה בין לערב פסולים להעיד דאי לית ליה ללוה בתר ערבא אזיל. תנא אין דנין לא זה את זה ולא זה עם זה ואין מעידין לא זה את זה ולא זה עם זה ולא זה בפני זה:

הלכה לג

א גמ' מיכתב היכי כתבינן. רבי יוחנן אמר זכאי משום לא תלך רכיל. ר"ל אמר פלוני ופלוני מזכין פלוני ופלוני מחייבין משום דמיחזי כשקרא ר"א אומר מדבריהם נזדכה פלוני אית ליה דתרוייהו הלכך כתבינן הכי. והלכתא כוותיה כיון דאית ליה דתרוייהו ומסתבר טעמיהם ואם טעו ובעי לשלומי ב' המזכים משלמין שני חלקים והשלישי פטור ובעל דין מפסיד חלקו:

ב מתני' גמרו את הדבר היו מכניסין אותן וגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה חייב ואיש פלוני אתה זכאי. ומנין כשיצא לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי. על זה נאמר הולך רכיל מגלה סוד:

ג גמ' תניא ר' נחמיה אומר כן היה מנהגן של אנשי ירושלים מכניסין בעלי דינין ושומעין דבריהם ומכניסין לעדים ושומעין דבריהם ומוציאין כל אדם לחוץ ונושאין ונותנין בדבר.

גמרו את הדבר מכניסין לבעלי דינין וגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב:

הלכה לד

ת"ר אין עדותן מצטרפין עד שיראו שניהן כאחד. ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה אין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד. רבי נתן אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חברו למחר שומעין דבריו. והלכה כרבי נתן והלכה כרבי יהושע בן קרחה. ואפילו הודאה אחר הוראה הלואה אחר הלואה הודאה אחר הלואה הלואה אחר הודאה כתב רבינו מאיר הלוי ז"ל הא דהלואה אחר הלואה מצטרפין דוקא היכא דלא מכחיש מלוה לחד מינייהו. כגון דקא תבע מיניה דלוה שני מנים שהלוהו האחד באחד בשבת ואחד בשני בשבת והביא שני עדים אחד על הראשון ואחד על השני ואע"ג דאמנה דקמסהיד האי לא קא מסהיד האי מצטרפין לחייב את הלוה מנה אחד. אבל אם המלוה מודה דלית ליה גבי לוה אלא חד מנה ואתו תרי סהדי חד אסהיד דאית ליה גביה חד מנה וחד אסהיד דאית לית גביה חד מנה. חזינן אי איכא למימר דטעי חד מינייהו בזמנא כגון אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש דאיכא למימר דתרוייהו אחד יומא קמסהדי וטעו בעיבורא דירחא מצטרפי. דאימור אחד מנה קמסהדי ואי ברירא מילתא דאתרי מנין קמסהדי הא ודאי חד מינייהו שיקרא מסהיד דהא מלוה מודה דלית ליה גביה אלא חד מנה. הלכך משתבע ליה שבועה דאורייתא ומיפטר. לכאורה היה נראה דאפילו שבועה דאורייתא לא צריך כיון דלדברי המלוה חד מינייהו מסהיד שיקרא ה"ל עדות מוכחשת וחשבינן תרוויהו פסולין לאותה עדות ומיהו כי דייקת ביה שפיר בעי שבועה דאורייתא. דהא דחשבינן להו עדות מוכחשת לפסול שניהם היינו כששניהן מעידין על דבר אחד ומכחישין זה את זה כגון זה אומר הרג וזה אומר לא הרג. אבל כששניהם מעידין על שני דברים ולדברי המלוה אחד מהן שקרן מכל מקום האחד אומר אמת ומחייב שבועה:

הלכה לה

נהרדעי אמרי אפילו אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפין. כמאן כרבי שמעון בן אלעזר דתניא רשב"א אומר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כתי עדים האחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים שיש בכלל מאתים מנה. על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה וכן הלכה: אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא וחייביה ר' אמי לשלומי חביתא דחמרא מגו חביתא דמישחא. כמאן כרשב"א אימור דאמר רשב"א

היכא דיש בכלל מאתים מנה. כי האי גוונא מי אמר. אלא לדמי. אחד אומר בדיוטא עליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה. אמר רבי חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן:

הלכה לו

ומנין לכשיצא לא יאמר אני מזכה וכו'. ההוא תלמידא דאמר מלתא דאתמר בי מדרשא דרבי אמי בתר עשרים [ותרתין] שנין. אפקיה מבי מדרשא ואכריז עליה דין גלי רזיא:

הלכה לז

א מתני' כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמרו לו כל ראיה שיש לך הבא מכאן עד שלשים יום. הביא בתוך שלשים סותר ואם לאו אינו סותר. אמר רשב"ג ומה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים:

ב גמ' אמר רבה בר רב הונא הלכה כרשב"ג:

ג מתני' אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים אמרו לו הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ולאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה הרי זו אינה כלום אמר ר' שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה לא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים. אבל אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים. אמרו לו הבא ראיה. ואמר אין לי ראיה. ראה שמתחייב ואמר קרבו פלוני ופלוני ויעידו או שהוציא ראיה מתוך אפונדתו הרי זו אינה כלום:

ד גמ' אמר רבה בר רב הונא אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל כי אתא רב שמואל בן ר' יהודה א"ר יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתיר טענותיו. כיצד אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים הבא ראיה ואמר אין לי ראיה אבל אם באו לו עדים ממדינת הים או שהיה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר הרי זה מביא וסותר: ההוא ינוקא דתבעיה לדינא קמיה דרב נחמן א"ל אית לך סהדי אמר ליה לא. אית לך ראיה אמר ליה לא חייביה רב נחמן הוה קא בכי ואזיל. שמעינהו הנך אינשי אמרי ליה אמאי קא בכית אמר להו דאתאי לדינא קמיה רב נחמן ואמר לי אית לך ראיה ואמרי לא וחייבי' רב נחמן. אמרי ליה אנן ידעין במילי דאבוך. אתא לקמיה דרב נחמן אמר בהא אפילו רבנן מודו דינוקא במילי דאבוה לא ידע. כתב ה"ר מאיר ז"ל דהוא הדין נמי קטן והגדיל דכיון דבשעת מיתת אביו קטן הוה לא ידע במילי דאבוה ונראה דאין לנו אלא כי האי עובדא דרב נחמן שבא קטן לב"ד אבל גדול בשעת העמדה בדין אי ידע קודם בואו לדין או חקר אחר שתבעוהו לדין כיון דבר דעת הוא דינו כאחר. כדמשמע בשמעתין שאין סותר אלא א"כ ידוע שדיסקיא היתה מופקדת ביד אחר. ולא דמי להא (בבא מציעא דף

לט.) דאמר רב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל. דהתם כיון שראוהו מחזיק בשדה משמת אביו כסבור שאביו מכרו לו ותו לא חקר:

הלכה לח

ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה קמיה דרב נחמן אמרה ידענא בהאי שטרא דפריעא הוא. הימנה רב נחמן אמר ליה רבא כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה דאי בעי אמרה לקוחה היא בידי. אמר ליה לא שאני הכא דאי בעיא קלתיה. איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן אמר ליה רבא והא אי בעי קלתיה אמר ליה כיון דאיתחזק שטרא בבי דינא אי בעיא קלתיה לא אמרינן איתיביה רבא לרב נחמן סמפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים ויוצא מתחת ידי שליש או שיצא אחר חתום שטרות כשר אלמא שליש מהימן תיובתא דרב נחמן תיובתא:

הלכה לט

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן התוקף את חבירו לדון אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו והולך למקום הועד אמר לפניו רבי אלעזר מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה:

הלכה מ

מכאן ראיה מי שנתחייב בדין אינו משלם לכשנגדו יציאותיו אע"פ שהזיקו לדון בעיר אחרת והני מילי דלא מסרב למיקם בדינא אלא שרצה לדון בעיר אחרת. אבל אם היה מסרב לבוא לב"ד והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד עמו לדין היה ר"מ מחייבו לפרוע כל יציאותיו והביא ראיה מפרק הגוזל בתרא (בבא קמא דף קיב:) דאמר רבא שליחא דבי דינא מהימן כבי תרי והני מילי לשמתא אבל למיכתב עליה פתיחא לא מהימן דממונא קמחסר ליה. פירוש קודם שיקרעו כתב הפתיחא עליו לתת שכר הסופר שכתב הפתיחא והוא הדין לכל שאר הוצאות שהוציא. אתמר נמי אמר רב ספרא שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו ודן בעירו ואם הוצרך לשאול כותבין ושולחין (ונותנין) ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו. ובפ' איזהו נשך (בבא מציעא (דף סט) סי' מה) כתבתי אם כותבין כן לכל שנים שבאו לדין כעובדא דתרי כותאי דעבדי עיסקי בהדי הדדי:

הלכה מא

והיבמה הולכת אחר היבם להתירה. אמר רבי אמי אפילו מטבריא לציפורי אמר רבי אבהו מאי קרא וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה. אמר אמימר הלכתא כופין אותו והולך למקום הועד אמר ליה רב אשי לאמימר והא אמר ר' אלעזר כופין אותו ודן בעורו.

אמר ליה הני מילי דקאמר לוה בל קאמר מלוה לא. דעבד לוה לאיש מלוה. ולאו דוקא לוה ומלוה אלא אפילו גזילות ומקח וממכר ומתנות וירושות וכל דבר שיש בו תובע ונתבע דהאי טעמא דרבי אלעזר שלא יוציא מנה על מנה שייך בכל תובע. וגם רבי יוחנן איירי בכל תביעות שתקף את חבירו לדין. וקשה דבפרק הגוזל בתרא (בבא קמא דף קיב:) משמע [דקאמר] דאפילו לוה מצי כייף לילך למקום הועד גבי אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין דקאמר אפילו פתחו ליה בדינא מצי נתבע למימר לבית דין הגדול קאזילנא. וי"ל דהתם כששניהם תובעין זה את זה. אי נמי הא דאמר אבל לוה כופין אותו ודן בעירו היינו דוקא בידוע שזה לוה וזה מלוה. כגון שהודה מקצת אי נמי טוען פרעתי אבל אם אמר לא היו דברים מעולם לא שייך כאן עבד לוה לאיש מלוה. ועוד נראה דב"ד הגדול ומקום הועד תרי מילי נינהו דמקום הועד מקום קיבוץ חכמים. והכא בשמעתין משמע מתוך פירוש ר"ת דב"ד הגדול היינו נשיא שבארץ ישראל. כי פר"ת הא דשלחו ליה למר עוקבא אי ציית ציית ואי לא השיאוהו ויראה פנינו בטבריא לאבא למימר ואי לא ציית שלא תוכלו לכופו. דכ"ש שלא יוכל הנשיא לכופו דבני בבל רודין במקל ובארץ ישראל מחוקק אלא ה"פ ואי לא ציית דאמר לב"ד הגדול קאזילנא. אלמא אפילו ראש הגולה שבבבל לא חשיב ב"ד הגדול הלכך למקום הועד שאינו אלא מקום קיבוץ חכמים עבד לוה לאיש מלוה וכופין אותו והולך במקום הועד. אבל נתבע לא מצי כייף לתובע לילך למקום הועד והוא דידיע דאית ליה תביעה גביה כגון דמודה מקצת או טוען פרעתי אבל לבית דין הגדול אפילו נתבע מצי טעין. ויש שהיו רוצים לומר דב"ד הגדול דוקא נתבע מצי טעין ולא תובע. דחיישינן שיזמינו עניים את העשירים לדין לפני הנשיא שבארץ ישראל ויתנו להם כל תביעתם כדי שלא יצטרכו לילך לפני הנשיא. אבל ר"ת דקדק מלשון ה"ג דאפילו תובע מצי טעין. שכתב בה"ג דאי טעין לוה לאשתמוטי לב"ד הגדול קאזילנא טענתיה טענה וכיון דלוה מצי טעין לאשתמוטי כל שכן מלוה. ובזמן הזה מסתבר שהחשוב שבדור נקרא בית דין הגדול וכן היה אומר ר"ת שתמיד היו ממנים הגדול שבדור לנשיא כמו שבני בתירא ירדו מנשיאותם ומינו את הלל נשיא לפי שהיה גדול מהם (פסחים דף סו:) לכך נקרא בית דין הגדול. ואמר ברישׁ אחד דיני ממונות (דף לב:) צדק צדק תרדוף אחר רבי אליעזר ללוד וכן אחר ר' מתיא בן חרש לרומי. אלמא דאפילו רומי נקרא ב"ד יפה כשאין למעלה הימנו. הדרן פרק זה בורר

פרק ד

הלכה א

א אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות. דיני ממונות בשלשה דיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה דיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה:

ב גמ' ודיני ממונות מי בעו דרישה וחקירה ורמינהו שטר שכתוב זמנו באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על שטר זה והלא באותו היום עמנו הייתם במקום פלוני השטר כשר והעדים כשרים חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו. ותנן נמי שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרים כשרים. ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה מאוחרים אמאי כשרין אמר רב פפא לא קשיא כאן בדין מרומה וכאן בדין שאינו מרומה. והא דאמרינן פרק שבועת העדות (שבועות דף ל:) דדין מרומה אין לדונו כלל משום דכתיב מדבר שקר תרחק תי' רבינו מאיר דהיינו כשתובע טוען ברמאות אז יסתלק הדיין ולא ישמע טענותיו. והכא מיירי שהנתבע טוען ברמאות אין יכול הדיין להסתלק שלא ישתכר הרמאי ברמאתו אלא ידרוש ויחקור יפה לבטל רמאתו:

הלכה ב

ת"ר צדק צדק תרדוף וכתיב בצדק תשפוט עמיתך אחד לדין ואחד לפשרה. הא כיצד שתי ספינות שהיו עוברות בנהר ופוגעות זו את זו אם עוברות שתיהן בבת אחת טובעות. זו אחר זו עוברות. וכן שני גמלים שהיו עולין במעלות בית חורון ופגעו זה בזה. אם עוברין בבת אחת נופלין. בזה אחר זה עולין. טעונה ושאינה טעונה תדחה שאינה טעונה מפני הטעונה. קרובה ושאינה קרובה תדחה קרובה מפני שאין קרובה. שתיהן קרובות שתיהן רחוקות שתיהן טעונות הטל פשרה ביניהן ומעלין שכר זה לזה:

הלכה ד

תוספתא (ב"ק פ"ג) חמורים שרגליו של אחד מהן רעות אינן רשאין לעבור עליו. נפל רשאין לעבור עליו היה אחד מהן טעון ואחד מהן רכוב מעביר הרכוב מפני הטעון היו שניהן רכובין שניהם טעונים שניהם ריקנים עושים פשרה ביניהן וכן שתי ספינות שפוגעות זו כנגד זו אחת פרוקה ואחת טעונה וכו':

הלכה ה

א ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד ואחר רבי יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבי עקיבא לבני ברק אחר רבן גמליאל ליבנה אחר ר' מתיא בן חרש לרומי:

ב מתני' דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה:

ג גמ' ורמינהו דן את הדין חייב את הזכאי זיכה את החייב טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף כאן במומחה וכאן בשאינו מומחה. כי קתני מחזיר בשאינו מומחה. וכי קתני מה שעשה עשוי וישלם מביתו במומחה. ומומחה מי משלם והא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם. אמר רב נחמן לא קשיא כאן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול ממנו בחכמה ובמנין פירוש הא דאמרי' מומחה משלם כשיש גדול ממנו בחכמה ובמנין זו היא גי' רב אלפס ז"ל ולפירושו קשה דמאי קאמר ליה ר"ע לרבי טרפון מומחה לב"ד פטור מלשלם והלא ר"ע ושאר חכמים היו גדולים מר' טרפון בחכמה ובמנין דקי"ל רבי עקיבא ורבי טרפון הלכה כר"ע. הלכך נראה כגי' רש"י ופירושו שפי' דבמומחה מחזירין דכיון שהוא מומחה יש כח בידו לומר ראיתי להפך ומחזיר הדין אבל אם אינו מומחה אמר ליה אידך לא טעית ומעיקרא יפה דנת ועכשיו אתה טועה ופריך ובמומחה מחזירין והא קתני אם היה מומחה לרבים פטור מלשלם אלמא מה שעשה עשוי ומשני רב נחמן כשיש גדול ממנו מחזירין וכשאין גדול ממנו אין מחזירין ובין כך ובין בך פטור מלשלם כיון דמומחה הוא. רב ששת אמר לא קשיא כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת דאמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת אינו חוזר. א"ל רב המנונא לרב ששת אפי' טעה בדר' חייא ורבי אושעיא. א"ל אין. בדרב ושמואל א"ל אין. אפילו בדידי ובדידך. א"ל אטו אנן קטלי קני באגמא אנן. היכי דמי שיקול הדעת. א"ר פפא כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיא דעלמא אזלא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת. רב חסדא אמר לא קשיא כאן שלא נשא ונתן ביד כאן שנשא ונתן ביד. בשלמא חייב את הזכאי משכחת לה דנשא ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה דנשא ונתן ביד אמר רבינא כגון שהיה לו משכון בידו ונטלו הימנו. טימא את הטהור דאגע בהו שרץ. טיהר את הטמא שעירבו עם פירותיו. כתב רב אלפס ז"ל דקי"ל כרב חסדא. חדא דהוא מסקנא דשמעתין ועוד דהא אוקימנא להך מתניתין דבכורות בפ' עד כמה

(בכורות דף כח:) כדאוקמא רב חסדא הכא וקי"ל נמי כרב ששת דאמר טעה בדבר משנה חוזר וכן מוכח בכמה דוכתין לעיל בפרק קמא (דף ו.) אמר ליה רב ספרא לרבי אבא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והאמרינן טעה בדבר משנה חוזר. ואמר נמי ריש פרק שבועת הדיינין (שבועות דף לח:) ע"ש) אמר אביי האי דיינא דאשבע בתפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ואמר רבא האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. ואמרו בכתובות פרק אלמנה (דף ק:) אמר אמימר ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשה כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין. ומיהו פירוקא דהני מתניתא לאו כדפרקינהו רב ששת אלא כדאוקמה רב חסדא דאוקי לתרוייהו בדטעה בשיקול הדעת והא דקתני מחזירין כשלא נשא ונתן ביד והא דקתני מה שעשה עשוי וישלם מביתו כשנשא ונתן ביד דאי אפשר להחזיר הדין כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר אין מוציאין מיד המוחזק ומיהו ישלם מביתו כיון דסוגיא דעלמא כאידך ואיהו פשע דלמה היה לו לישא וליתן ביד. והא דמחזירין בשלא נשא ונתן ביד אפי' בזיכה את החייב ואמר ליה פטור אתה שהוא מוחזק ומוציאין מידו היינו משום הפסד ממונו של בעל דין. ומתוך זה הוצרך רב אלפס לומר דכל היכא דפטור מלשלם מחזירין הדין משום פסידא דבעל דין. ואין הדעת סובלת דברים הללו דהא קתני סיפא דמתני' דבכורות ואם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם ארישא קאי דקתני מה שעשה עשוי וישלם מביתו וקם דינא אלא דברישא משלם ובסיפא כיון שהוא מומחה פטור מלשלם. ועוד אי כל היכא דפטור מלשלם מחזירין הדין אמאי איצטריך לשנויי רב חסדא תרי מתני' כאן שנשא ונתן ביד וכאן בשלא נשא ונתן ביד הא לא קשו אהדדי מידי. הא דקתני מחזירין במומחה שפטור מלשלם הלכך מחזירין אותו משום פסידא דבעל דין. והא דקתני מה שעשה עשוי כשאינו מומחה דליכא פסידא דבעל דין שהרי משלם מביתו כדקתני בסיפא ואם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם ומחזירין הדין. ועוד דהא אמרינן בריש מכילתין אלא מעתה טעו לא ישלמו. כל שכן שאתה נועל דלת בפני לוין ואי איתא דכל היכא דפטור מלשלם הדר דינא מאי נעילת דלת איכא. ועוד דמתוך זה הוצרך רב אלפס לפרש ההיא דפ"ק (דף ה. ע"ש) רבה בר רב הונא דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב א"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם והדר דינא כיון דאיכא פסידא לבעל דין. ואי לא תשלם וקם דינא. ואיפכא מסתברא דיותר ראוי להתקיים הדין היכא דקבלוה עלייהו. ועוד דאמר לעיל (שם) האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר לינקיט רשותא מבי ריש גלותא אלמא דקם דינא אם טעה ומהני רשותא לפוטרו. הלכך נראה כדמפרשי' דאין הלכה כרב חסדא. דהא אוקימתא דרב חסדא איתא בבכורות אליבא דרבנן דר"מ.

ולית הלכתא כוותייהו. אלא כר"מ דאמרי' בבכורות אהך מתני' לימא תנן סתמא כר"מ דדאין דינא דגרמי. א"ר אילעי א"ר כהנא כשנשא ונתן ביד. אלמא דמשום דלוקמא כרבנן הוא דאוקמה הכי. ואנן קי"ל כר"מ כדאיתא פרק הגוזל בתרא (בבא קמא דף קיז:) ההוא גברא דאחוי אמטכסא דר' אבא יתבי ר' אבהו ורבי חנינא בר פפי ורבי יצחק נפחא ויתיב ר' אילעי גבייהו סבור לחיוביה מהך מתני' דן את הדין זיכה את החייב וכו' מה שעשה עשוי וישלם מביתו. אמר להו ר' אילעי הכי א"ר הונא והוא שנשא ונתן ביד אמרי ליה זיל לגבי דר"ל ורבי אלעזר בן פדת דדייני דינא דגרמי. אתא לקמייהו וחייבוהו ממתני' אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה. ואוקימנא בדאחוי אחויי. אלמא דהך אוקימתא דרב חסדא דלא כהלכתא. וכ"כ רב האי גאון והלכתא כדאוקמוה רב נחמן ורב ששת לפירוקא דהני מתני'. ורב נחמן איירי בטעה בשיקול הדעת כמו שפירשו התוספות דטעה בדבר משנה חוזר. ומתני' דבכורות כדאוקמה רב יוסף בשאינו מומחה ואע"ג שיש גדול ממנו להחזירו דכיון שנשתדל מתחלה לדון והוא אין מומחה ראוי הוא שיתקיים הדין וישלם מביתו. ואף על פי דקבלוהו עלייהו כדאוקמה רבי אבהו לעיל בפ"ק (דף ו.) מ"מ לא היה לו לדון יחידי כיון שאין מומחה הלכך משלם מביתו אע"פ שלא נשא ונתן ביד. ומתני' דהכא במומחה הלכך אינו משלם והדין חוזר אם יש גדול ממנו להחזירו כדשני רב נחמן לאוקימתא דרב יוסף. וסיפא דמתניתין דבכורות כשאין גדול ממנו להחזירו הלכך כיון דמומחה הוא וקבליה עילויה קם דינא. דאין מי שיחזירנו דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ יהא גדול ממנו בחכמה ובמנין ופטור מלשלם כיון דמומחה הוא ולא היה ראוי לטעות אלא דמזליה דההוא גברא גרם. כדתנן (בכורות דף כח:) כל המומחה לב"ד פטור מלשלם. וכן הטבח אומן שקלקל ומראה דינר לשולחני ונמצא רע מומחין פטורין. ואפילו יש גדול ממנו להחזירו אם אי אפשר בחזרה פטור מלשלם. כההוא עובדא דרבי טרפון דר"ע גדול ממנו. דקיימא לן רבי עקיבא ור' טרפון הלכה כר"ע. אפ"ה קאמר ליה פטור אתה שמומחה לבית דין אתה. ולענין חזרת הדין דוקא הוא דמפלגינן בין יש גדול ממנו ואין גדול ממנו: רב ששת אמר לא קשיא וכו' רב ששת לא פליג אדרב נחמן אלא שינויא אחרינא קאמר ומוקי תרוייהו כשאין גדול הימנו להחזירו. אבל אם יש גדול הימנו מודה שמחזירין. כללא דמילתא טעה בדבר משנה לעולם חוזר ואפילו שלשתן מומחין כדקתני מתני' דיני ממונות בשלשה מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב יוסף במומחה ואפילו קבלו עליהם. ואפילו נקיט רשותא מבי ריש גלותא. כיון דטעו בדבר משנה אין דין זה ראוי להתקיים כלל. ואם טעו בשקול הדעת יחיד שאין מומחה או שנים שאינן מומחים וקבלוה עליהם מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ואפילו

לא נשאו ונתנו ביד. ממתניתין דבכורות דן את הדין ואוקמה ר' אבהו לעיל בדקבלו עלייהו. ואוקמה רב ששת בטעה בשקול הדעת ואפילו לא נתנו ונשאו ביד. אבל אם קבלו בעלי דינין עליהם יחיד שאין מומחה בפירוש בין לדין בין לטעות דיניה דינא אי טעה בשקול הדעת ופטור מדאמרינן לעיל בפ' קמא (דף ו.) אהך מתניתין דדן את הדין. הב"ע דקבלוהו עלייהו. אי הכי אמאי משלם מביתו. דאמר ליה כי קבלנוך עלן אדעתא דדיינת לן דין תורה. מכלל דאי קבלי עלייהו לכל מילי דיניה דינא ופטור. ויחיד הדיוט או שנים הדיוטות ונקיטי רשותא מבי ריש גלותא אף על פי דלא קבלום עלייהו אם טעה בשקול הדעת פטור ואפילו נשא ונתן ביד כדאמר לעיל בפ"ק (דף ה.) אמר שמואל האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר וינקוט רשותא מבי ריש גלותא. ומשמע לא שנא מומחה ולא שנא אינו מומחה דכיון דיהיבי ליה רשותא כמומחה הוי. ודוקא דגמיר ולא סביר אבל לא גמיר ולא סביר פסול לדינא כדאמרינן פרק זה בורר (דף כה:) מאי איריא שלשה רועי בקר אפילו כל בי תלתא דלא גמירי דינא נמי פסילי וכיון דאיפסיל לא מהני ליה רשותא דריש גלותא דלאו כל כמיניהו לאכשורי פסולין והכי אמרינן בפ"ק (דף ז:) דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא גמיר ומסיק דעתיד הקב"ה ליפרע ממעמידו. ויחיד הדיוט או שנים הדיוטות ולא קבלי עלייהו ולא נקטי רשותא מבי ריש גלותא אפילו לא טעו אין דיניהם דין. כדרבי אבהו לעיל (דף ו.) דאמר שנים שדנו אין דיניהן דין. ומשמע בכל ענין אין דיניהן דין אפילו לא טעו. וכן מוכח מההוא אודיתא לעיל (דף כט:) דלא הוה כתוב בה במותב תלתא הוינא ואע"ג דהני תרי דנו דין תורה לא הויא הודאה. ושלשה הדיוטות דלא נקיטי רשותא ולא קבילו עלייהו וטעו בשקול הדעת לא שנא נשאו ונתנו ביד ולא שנא לא נשאו ונתנו ביד מה שעשו עשוי דכיון דתלתא אינון אית להו רשותא לדון את האדם בעל כרחו הלכך קם דינא ומשלמים מביתם דלמיפטר אי טעו לית להו רשותא. והכי אמרינן בריש מכילתין גבי שלשה הדיוטות אלא מעתה טעו לא ישלמו כל שכן שאתה נועל דלת בפני לווין. ואמרי' נמי בפרק זה בורר (דף ל.) מיכתב היכי כתבינן וכו'. ואם הסכימו כאחת וטעו משלשין ביניהן. ואי גמיר דינא בתר תרי מינייהו וטעו משלמי תרי תילתי ואידך תילתא מפסיד בעל דין כדפרישית לעיל (פ"ג סימן לג) דאינהו לא משלמי מנתא דידיה דאמרי אי לאו את בהדן לא הוה סליק דינא. ואי הוו ארבעה או חמשה וגמר דינא בתלתא וטעו מסתבר דהנך משלמי כולא. דלא מצו למימר אי לאו אתון לא הוה סליק דינא בדידן. דשלשה דנין את האדם בע"כ. וכן נמי בתלתא וגמר דינא בתרי וחד מהני תרי מומחה משלמי הני תרי כולא דמצי דינא למיגמר בהני תרי. דכיון דחד מינייהו מומחה מצי למידן בע"כ. ושלשה הדיוטות דקבלינהו עלייהו

וטעו בשקול הדעת דינייהו דינא. ואהני הקבלה דפטירי דכיון דאיהו לא קבלינו עלייהו נמי דינייהו דינא ואהני הקבלה למיפטרם. ודינם כיחיד מומחה שדן את האדם בע"כ. וכי קבלוה עלייהו פטור כסיפא דמתני' דדן את הדין. ויחיד מומחה או שנים מומחין דקבלום עלייהו אע"ג דלא נקטי רשותא מריש גלותא וטעו בשקול הדעת אם יש גדול ממנו מחזירין. ואם אין גדול ממנו קם דינא ופטור מלשלם כסיפא דמתני' דדן את הדין ואוקמה רבי אבהו בדקבל עלייהו והכי נמי אמרינן בפ"ק (דף ה.) מר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי קבלוך עלייהו לא תשלם והתם לא נקיט רשותא ופטריה אי קבלוהו עלייהו אפילו נשא ונתן ביד דלרב ששת אין חילוק. והראב"ד ז"ל כתב דאפילו גדול ממנו אין מחזירין אלא קם דינא ולא משלם דהא רב יוסף גדול ממר זוטרא הוה ולא החזירו. וכן נראה. ואי לא קבלוהו עלייהו ולא נקיט רשותא מריש גלותא וטעה בשקול הדעת מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ואפילו לא נשא ונתן ביד. כדאמר ליה רב יוסף למר זוטרא ואי לא קבלוך עלייהו זיל שלים. וכל היכא דקם דינא וחייב הדיין לשלם לא מצי דיין למימר לבעל דין החזר מה שנתן לך כי טעיתי. דאי יחיד שאין מומחה הוא חייבוהו חכמים לשלם כיון שנשתדל לדון יחידי והוא אינו מומחה. ואין הדין חוזר אפילו על ידי גדול הדור דקנסוהו לקיים הדין וישלם מביתו. ושלשה הדיוטות ויחיד מומחה ולא קבלינהו עלייהו דינייהו דינא ומשלמי. ולא מצו למימר לבעל דין זיל אהדור. ולא כבעל העיטור שכתב בשם רב האי גאון דיחיד שאינו מומחה וקבלוהו עלייהו ואפילו נשא ונתן ביד אס ישנו לבעל דין שנטל מה שלא היה לו ליטול יש לו להחזיר מן הדין ולהוציא ממנו. ואם איננו או שישנו ואין לו כח להחזיר משלם הוא מביתו דלישנא דמה שעשה עשוי לא משמע כלל הכי. והיכא דטעה בדבר משנה דאמר חוזר וליתיה לבעל הדין אי נמי איתיה ולית ליה לשלומי משלם הדיין מביתו אע"פ שלא נשא ונתן ביד. דקי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי. ואע"פ דקאמר ליה רב הונא לרב ששת אלא אי אמרת טועה בדבר משנה חוזר לימא ליה כיון דאי הואי הוה הדר דינא ודינך לאו דינא ולא כלום עבדת השתא נמי כי ליתא לא כלום עבדת וא"כ הכא נמי כיון דאילו איתיה לבעל דין הוה ליה לשלומי לאו כלום עבד השתא נמי לאו כלום עבד. ולא היא דהך סוגיא אליבא דרבנן כמו שפירשו התוספות דאי אפשר לומר דאתיא כר"מ דא"כ טיהר את הטמא אמאי חייב לר"מ כשעירבו בעל הבית. דע"כ אליבא דרבנן דוקא הוא דאוקימנא כשעירבו חכם אבל לר"מ אפילו עירבו בעל הבית נמי חייב. ואמאי נימא כיון דאילו לא ערבו הוה הדר השתא נמי לאו כלום עבד ועוד דברישא דהך משנה דדן את הדין תנן מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם

מביתו. ואמאי נימא כיון דאילו לא היה נשחט היה מותר השתא נמי לאו כלום עבד. ועוד קשה כיון דעשה להן היזק בדבורו שאי אפשר בחזרה אמאי לא מחייב אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי מאי שנא מכהנים שפיגלו במקדש דמזידין חייבין בין לרבי מאיר בין לרבנן ואע"ג דבדברים בעלמא מיפגל ולא חשיב דינא דגרמי אלא ודאי כל היכא דקם דינא אפילו בדיבור כמעשה חשיב ולא כגרמי וחייב אפילו לרבנן אבל היכא דאילו הוה קמן הוה הדר כגון טועה בדבר משנה לר"מ חייב ולרבנן פטור. דהאי ודאי דינא דגרמי הוא מה שהאכילן אח"כ על פיו או מה שעירבו עם פירותיו. והא דקאמרינן בבכורות פ' עד כמה (בכורות דף כח.) לימא תנן סתמא כרבי מאיר משום טיהר את הטמא וחייב את הזכאי דמחייב במה שעירבו בעה"ב על פיו עם פירותיו ובמה דשילם הזכאי אחר כך. אבל טימא את הטהור וזיכה את החייב דבדבורו של חכם מה שעשה עשוי ואי אפשר בחזרה ניחא דחייב לשלם ואפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי. והא דמפרש התם טימא את הטהור דאגע בהו שרץ וזיכה את החייב שהיה משכון בידו ונטלו הימנו. אגב אחריני מפרש להו. אי נמי האמת מפרש דסוגיא דהתם אליבא דרב חסדא:

הלכה ו

כתב בעל המאור ז"ל שמעתי משום חכם גדול מחכמי דורינו שלפנינו דהאידנא לית לן טועה בשקול הדעת. שהרי כל ההלכות פסוקות בידינו או מן הש"ס או מן הגאונים שאחר הש"ס. הלכך לא משכחת האידנא טועה בשקול הדעת. אלא כל הטועה בדבר משנה הם טועים. ואני אין נראה לי דברים הללו אלא כל מי שאין טעותו מתבררת מן המשנה או מן הש"ס מפורש בלי ספק לאו טועה בדבר משנה הוא אלא בשקול הדעת כעין ההיא עובדא דלעיל (דף כט:) דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי דאיפלגו ביה רבי ישמעאל ב"ר יוסי ורבי חייא אף כל כיוצא בו שאין לברר טעותו ממשנתנו ומהש"ס שלנו מפורש טועה בשקול הדעת הוא. ומה שפסקו הגאונים אחר סתימת הש"ס מדעת מכרעת ולא מהלכה ברורה ופסוקה מן הש"ס כסוגיין דעלמא הוי. ומאן דטעי ביה טעי בשקול הדעת ולא בדבר משנה. והראב"ד כתב על דברי בעל המאור דאמת אמר החכם שאם טעה בפיסקי הגאונים שלא שמע דבריהם ואילו שמע היה חוזר בו באמת ובברור זהו טועה בדבר משנה. וקרוב אני לומר שאפילו אם היה חולק על פסק הגאון מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת הגאון ולא כפירושו גם זה טועה בדבר משנה. שאין לנו עתה לחלוק על דברי גאון מראיית דעתנו לפרש הענין בדרך אחר כדי שישתנה הדין מדברי הגאון אם לא בקושיא מפורסמת. וזהו דבר שאין נמצא עכ"ל. ואני אומר ודאי כל מי שטעה בפיסקי הגאונים ז"ל שלא שמע דבריהם וכשנאמר לו פסק הגאונים ישרו

בעיניו טועה בדבר משנה הוא. ולא מבעיא טועה בפיסקי הגאונים אלא אפילו חכמים שבכל דור ודור שאחריהם לאו קטלי קני באגמא הן ואם פסק הדין שלא כדבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה טועה בדבר משנה הוא וחוזר. אבל אם לא ישרו בעיניו דבריהם ומביא ראיות לדבריו המקובלים לאנשי דורו. יפתח בדורו כשמואל בדורו. אין לך אלא שופט אשר יהיה בימים ההם ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס שסדר רב אשי ורבינא אדם יכול לסתור ולבנות אפילו לחלוק על דברי הגאונים והיינו דא"ל רב הונא לרב ששת אפילו בדידך ודידי וא"ל אטו קטלי קני באגמא אנן כלומר אם חדשנו דבר מדעתנו שלא נמצא לא במשנה ולא בגמרא ודיין שלא ידע דברינו ופסק בענין אחר וכששמע הדברים ישרו בעיניו כטועה בדבר משנה הוי וחוזר. אבל הדיין ההוא פשיטא שיש לחלוק על דבריהם דאמוראים האחרונים פעמים חולקין על הראשונים ואדרבה אנו תופסין דברי האחרונים עיקר כיון שידעו סברת הראשונים וסברתם והכריעו בין אלו הסברות ועמדו על עיקרו של דבר וכיוצא בזה מצינו אין למדין הלכה מפי הש"ס אלא מדברי האמוראים אנו למדין פסקי הלכות. אע"פ שהתנאים היו גדולים יותר מהאמוראים. והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדיין אפסוק כמי שארצה ואם עשה כן זהו דיין שקר. אלא אם חכם גדול הוא גמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד בראיות ברורות ונכוחות הרשות בידו. ואפילו אם פסק חכם אחר בענין אחר יכול החכם לסתור דבריו בראיות ולחלוק עליו כאשר כתבתי למעלה כ"ש אם יש לו סיוע מאחד מן החולקין. ואם לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון מספק כדאמר בפ' חזקת הבתים (בבא בתרא דף לב:) הלכתא (כרבא) בארעא והלכתא כרב יוסף בזוזי היכא דקיימא ארעא תיקום והיכא דקיימי זוזי לוקמו אלמא כל ספיקא דדינא אין מוציאין מיד מוחזק. ואם לא ידע הפוסק במחלוקת הגאונים ואח"כ נודע לו והוא לאו בר הכי הוא שיוכל להכריע או שאין יודע להכריע אם נראין דברי האחד לרוב החכמים ואיהו עבד כאידך היינו טעה בשקול הדעת. ואם אי אפשר לעמוד על הדבר אין כאן טעות אלא מה שפסק פסק:

הלכה ז

א מתני' דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה. דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום:

ב גמ' מה"מ אמר ר' חייא בר אבא אמר קרא ושפטו את העם בכל עת אי הכי אפילו תחלת דין נמי אמר קרא והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחלת דין ולילה לגמר דין. ואיפכא ליכא למימר דתחלת דין עיקר. ועוד דכתיב ביום הנחילו את בניו וקבלת עדות כתחלת דין: א"ר יהודה שלשה שנכנסו לבקר את החולה וחילק נכסיו בפניהן

בקנין רצו כותבין להן צוואת המת ומוליכין אותה לפני הדיינין והם מעמידין כל אחד בחלקו. רצו עושין להן דין ומעמידין כל אחד בחלקו. דכל דבר הנעשה בפני שלשה אין צריכין ב"ד אחר לישב על ככה כי הן עצמם נעשין דיינין. לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין דהוה להו עדים ואין עד נעשה דייר:

הלכה ח

כתב רשב"ם [ב"ב קיג:] דוקא נכנסו לבקר שלא כוונו להעיד אבל אם כוונו להעיד כותבין ואין עושין דין דנעשו עדים ואין עד נעשה דיין. והביא ראיה מהא דאמר בפרק קמא דמכות (דף ו.) דאמר להו לאסהודי אתיתו או למחזי אתיתו. אי אמרי לאסהודי אתינא נמצא אחד מהקרוב או פסול עדותן בטילה. אי אמרי למחזי אתינא מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש. אלמא כשמתכוונים להעיר נעשים עדים. וכתב רשב"ם דקדקתי בתשובה אחת מכאן דאין צ"ל אתם עדיי דאי אמר אתם עדיי היאך עושין דין הא אין עד נעשה דיין [וקשה לפירושו דהא דאין עד נעשה דיין] היינו משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה וכיון שהעדים עצמן דנין לא יקבלו הזמה על עצמן. או משום דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ודרשינן בפ' שבועת העדות (שבועות דף ל.) האנשים אלו העדים לפני ה' אלו הדיינין ולא שיהיו הן עצמם דיינין. והני טעמי לא שייכי אלא בעד המעיד בפיו ולא במי שנתכוין להעיד. ועוד נראה דההיא דמכות לא אמר נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותם בטילה אלא דוקא כשהולכין כולן ומעידין בב"ד. אבל בראייה לחודה לא אפילו כוונו להעיד:

הלכה ט

א סומא באחד מעיניו כשר לדון דיני ממונות דאמר מר ההוא סומא (באחת מעיניו) דהוה בשיבבותיה דר' יוחנן דהוה דאין דינא ולא א"ל ר' יוחנן ולא מידי והיכי עביד הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואין כשר לדון ואמר ר' יוחנן לאתויי סומא באחד מעיניו שאין כשר לדון ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרים בלילה אלמא לא מקשינן ריבים לנגעים הלכך סומא באחד מעיניו כשר ומאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא אי בעית אימא סתמא דרבים עדיף וסתמא דמס' נדה כר"מ. ואיבעית אימא דקתני לה גבי הלכתא דדינא והיאך אגב גררא מיתניה התם: אשרו חמוץ ולא חומץ כתבתיה בפרק שור שנגח את הפרה [סי' א]:

ב מתני' דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום של אחריו לחובה. לפיכך אין דנין דיני נפשות לא בע"ש ולא בעיו"ט.

ירושלמי אסור לדון דיני ממונות בע"ש והא מתני' פליגא אין דנין ד"נ בע"ש וכו' ד"נ הוא דלא דנינן בע"ש הא דיני ממונות דנין. אמרי כאן להלכה כאן לדברי תורה :

הלכה י

א הכל כשירין לדון דיני ממונות ואין הכל כשירין לדון דיני נפשות:

ב גמ' הכל לאתויי מאי אמר רב יהודה לאתויי ממזר. והא תנן חדא זימנא כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש שראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה (הכל) לאתויי מאי ואמר רב יהודה לאתויי ממזר. חד לאתויי גר וחד לאתויי ממזר. הא דאמר גר כשר לדון דיני ממונות דוקא דאמו מישראל דגרסינן בפ' מצות חליצה (יבמות דף קב.) אמר רבא גר דן את חבירו דבר תורה. דכתיב שום תשים עליך מלך מקרב אחיך עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו. ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל. ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל. מ"ט תרי ישראל כתיבי וגרס נמי בפרק החולץ (יבמות דף מה:) רב אשי מניה לרב מרי בר רחל אפורסי דבבל. ואע"ג דאמר מר כל שימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה. וגרסינן נמי בפרק עשרה יוחסין (קידושין דף עו:) אושפזיכניה דרב אדא בר אהבה גיורא הוה והוו קא מינצו איהו ורב ביבי מר אמר אנא שררותא דמתא עבידנא ומר אמר אנא עבידנא אתו לקמיה דרב יוסף אמר להו תנינא שום תשים עליך מלך מקרב אחיך כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך. אמר ליה רב אדא בר אהבה ואפילו אמו מישראל. אמר ליה אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה. הלכך לא מיתוקמא הא דאמר הכא לאתויי גר אלא כשאמו מישראל:

פרק ה

הלכה א

היו בודקין אותו וכו': אמר רבי אחא בר חנינא (אמר אביי) אמר רב אסי אמר רבי יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שיתמלא פגימתו. וכמה אמר רב יהודה עד שבעה. נהרדעי אמרי עד ששה עשר. ותרוייהו כרבי יוחנן סבירא להו. הא למיהוי כי יתרא והא למיהוי כי נפיא והלכתא כנהרדעי דרבים נינהו ואמר רבי אחא בר חנינא אמר אביי אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא החדש הזה וכתיב התם זה אלי ואנוהו: תנא דבי רבי ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן בכל חדש וחדש דיין. אמר אביי הלכך מעומד. היכי מברכינן כדרב יהודה דאמר רב יהודה בא"י אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם

חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועל אמת שפעולתו אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שאף הם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו בא"י מחדש חדשים:

פרק ו

הלכה א

נגמר הדין היו מוציאין אותו לסוקלו וכו' תניא אמר ר' אלעזר שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שהיה ראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך ושוב מעשה באחד שהטיח באשתו תחת התאינה והביאוהו לב"ד והלקוהו לא מפני שהיה ראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך:

הלכה ב

א ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אין עובר עליו:

ב גמ' אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין למלין את מתו שעובר בלא תעשה שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה. איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא למנ"מ דאמר לא תקברוהו להאי גברא. אי אמרת משום בזיונא לאו כל כמיניה. ואי אמרת משום כפרה הא אמר לא בעינא כפרה. ולא איפשיטא. איבעיא להו הספידא יקרא דחיי או יקרא דשכבי. למנ"מ דאמר לא תספדוהו להההוא גברא. אי נמי לאפוקי מיורשין. דאי יקרא דחיי לא מפקינן ת"ש אמר ר' נתן סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת ולא נספד ולא נקבר או חיה גוררתו או גשמים מזלפין על מטתו זהו סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה ש"מ יקרא דשכבי הוא. וכל מה שרגילין לעשות למת בן גילו לפי משפחתו מוציאין מן היורשים כל צרכי הקבר. ואבן גולל למצבה: [פיסקא] ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו האיש בקבר אלישע וגו' ויחי ויקם על רגליו ותניא על רגליו עמד אל ביתו לא הלך:

הלכה ג

קבריה דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל אמר להו קרקע עולם הוא ואינה נאסרת. דכתיב וישלך עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא אף קבר נמי במחובר לא. והא דתניא שלש קברות הן קבר

הנמצא וקבר הידוע וקבר המזיק את הרבים. קבר הנמצא מותר לפנותו. פנהו מקומו טהור ומותר בהנאה. קבר הידוע אסור לפנותו פנהו מקומו טמא ואסור בהנאה. בקבר בנין עסקינן אבל בקבר דחפירה דליכא עליה בנין לא איתסר דקרקע עולם הוא:

הלכה ד

איתמר האורג בגד למת אביי אמר אסור רבא אמר מותר. אביי אמר אסור הזמנה מילתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מילתא היא. והלכתא כרבא. אמר רב חסדא האי סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה זוזי. אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוזי:

הלכה ה

תניא מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו כיצד גבו מעות למת סתם זהו מותר המתים למתים. גבו למת זה מותר המת ליורשיו:

הלכה ו

היו אביו ואמו מזרקין בו כלים מצוה על אחרים להצילם. ארשב"ג בד"א שלא נגעו במטה. אבל נגעו במטה אסורין. ובמטה הנקברת עמו משום דמיחלפי בתכריכי המת: כיס שעשאו להניח בו תפילין והניח בו תפילין לא יניח בהן מעות. הניח בהן תפילין יניח בהן מעות כדרב חסדא. דתרוייהו בעינן ואפילו עשיה לא אסרה: האומר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קדש מותר להשתמש בהן חול. משנשתמש בהן קדש אסור להשתמש בהן חול:

פרק ז

הלכה א

ארבע מיתות נמסרו לב"ד וכו': תניא היה ר' (ירמיהו) אומר מה תלמוד לומר את אביה היא מחללת. שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול כבוד נוהגין בו בזיון: אומר ארור שזה ילד ארור שזה גידל ארור שזה יצא מחלציו. אמר רב אשי כמאן קרינא רשיעא בר רשיעא אפי' לרשיעא בן צדיקא. כמאן כי האי תנא:

הלכה ב

אמר רבי יהושע בן קרחה כל היום דנין את העדים בכנוי וכו': אמר ר' חייא השומע אזכרה מן הנכרי בזמן הזה אין חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא הבגד כולו קרעים והיינו בכנוי דנכרים לא גמירי שם המיוחד כולי האי שיתמלא כל הבגד כולו קרעים. אבל מפי ישראל אפי' בכינוי ומפי נכרי שם המיוחד חייב לקרוע:

הלכה ג

הנודר בשמו והמקיים עובר בלא תעשה. מנ"ל דתניא ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עכו"ם פלוני ואני אשמור לך בצד עכו"ם פלוני. לכאורה משמע דוקא בכה"ג אסור להזכיר כשמזכיר ע"ז לצורך וכן [בגמרא] לקמן כמגדון לשילה שצריך להזכיר לסימן. ומיהו נראה דבכל ענין אסור. דקרא סתמא כתיב. והאי דנקט שמור לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט שאין דרך להזכירה כלל שלא לצורך. וקמ"ל דאפילו לצורך אסור. לא ישמע על פיך שלא ידור בשמו ושלא לקיים בשמו ושלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו. מסייע ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור לישראל שיעשה שותפות עם העכו"ם שמא יתחייב לו העכו"ם שבועה וישבע לו בעכו"ם שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך ואם עשה עמו שותפות ונתחייב לו שבועה היה אומר רשב"ם שלא יקבלוה הימנו: ור"ת אומר דאחר שנשתתף עמו מותר לקבל הימנו שבועה קודם שיפסיד כדאמרינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ו:) דמלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם אע"ג דאזול ומודה. ומיהו יש לחלק דהתם ספק והכא ודאי. ועוד הביא ראיה ר"ת מפרק בתרא דמגילה (דף כח.) דאמר אבוה בר איהי תיתי לי דלא עבדי שותפות עם העכו"ם ומאי רבותיה אלא משמע דלא זהירי עלמא בההיא דאבוה דשמואל והוא היה נזהר. כההיא דפרק כל כתבי הקודש (דף קיח:) תיתי לי דקיימי שלש סעודות. ונ"ל דמותר. מלישנא דאבוה דשמואל. דאם איתא דאסור הוה ליה למימר ישראל שהיה לו שותפות עם העכו"ם ונתחייב לו שבועה שלא ישביעהו משום שנא' לא ישמע. אבל השתא משמע שאסור לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ם שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בע"ז אבל אם נשתתף מותר לקבל הימנו שבועה קודם שיפסיד ממונו כיון שכבר יש לו שותפות עמו ומכל מקום צריך ליזהר תחילה שלא יעשה שותפות עם העכו"ם כדי שלא יגרום לו להזכיר שם דע"ז. וכיון דליכא איסור בשבועה לא היו נזהרין העולם כל כך בההיא דאבוה דשמואל ואבוה בר איהי היה נזהר. ועוד יש היתר בזמן הזה כי נשבעין בקדושים שלהן ואין תופסין בהן אלהות ואע"פ שמזכירין שם שמים וכוונתם לדבר אחר מ"מ אין מזכירין שם ע"ז וגם דעתם לעושה שמים וארץ ואע"פ שמשתתפין שם שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום אחרים לשתף ומשום לפני עור ליכא דלא הוזהרו בני נח על כך: אמר רב נחמן כל ע"ז דכתב באורייתא מותר להזכיר שמה כגון כרע בל קרס נבו העורכים לגד שולחן. אמר רבי יוחנן כל ליצנותא אסור בר מליצנותא דע"ז דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו וכתיב קרסו כרעו

יחדו. וכתיב לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תיקרי כבודו אלא כבידו:

הלכה ד

ת"ר חובר חבר אחד חבר גדול כגון חיות ובהמות גדולות ואחד חבר קטן כגון יתושין ופרעושין ואפילו נחשים ועקרבים. ודוקא נחשים ועקרבים גופייהו. אבל לחישתן על נשיכתן שריא כדאמר לקמן בפרק חלק (דף קא.) לוחשין לחישת עקרבים ונחשים בשבת. ואם אין יודע לחש ורצין אחריו אף לחבר מותר מפני פיקוח נפש כמו שמותר להורגו:

הלכה ה

ת"ר בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו. וידעוני זה המניח עצם ידוע בתוך פיו והוא מדבר מאליו. דורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח הטומאה:

הלכה ו

מעונן זה המעביר שבעה מיני זכור על העין. וחכמים אומרים זה האוחז את העינים. ר"ע אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת. למחר יפה ליקח:

הלכה ז

המנחש זה האומר פתו נפלה מפיו. מקלו נפל מידו. בנו קרא לו מאחריו. עורב קורא לו. צבי הפסיקו בדרך. נחש מימינו שועל משמאלו. אל תתחיל בי שחרית הוא ר"ח הוא מוצאי שבת הוא. ת"ר לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחולדות בעופות ובכוכבים:

הלכה ח

א"ר איבו בר נגרי אמר ר' אייא בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים. בלהטיהם אלו מעשה כשפים וכן הוא אומר את להט החרב המתהפכת. אמר אביי דקפיד אמנא מעשה שדים. דלא קפיד אמנא כשפים. ואמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מותר לכתחילה. העושה מעשה בסקילה האוחז את העינים פטור אבל אסור. מותר לכתחילה כדר' חנינא ור' אושעיא דהוו עסקי כל מעלי יומא דשבתא בהלכות יצירה ואיברו להו עגלא תילתא ואכלי ליה. יראה כיון דר' חייא בר אבא ואביי פירשו לנו מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים שדעתן מסכמת שמעשה שדים אינו בכלל כשפים ומותרים והם בכלל עובדא דר' חנינא ור' אושעיא דאי מעשה שדים אסור כמעשה כשפים מאי נפקא מינה במה שפירש מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים. ותניא נמי לקמן בפרק חלק (דף קא.) אין שואלין בשדים בשבת. רבי

יוסי אומר אף בחול אסור. אמר עולא הלכה כרבי יוסי. ואף רבי יוסי לא אמר אלא מפני הסכנה. כי הא דרבי יצחק ברבי יוסף אבלע בארזא. ומיהו אין ראיה מההיא דלקמן אלא לשאול בהן להגיד על הגניבה וכיוצא בזה אבל לעשות מעשה כעובדא דר' חנינא ור' אושעיא לא ואיכא לאיסתפוקי כיון דעל ידי שדים לא עבדינן מעשה אלא לכנופי כדאמר בסמוך אי מקרי מעשה בכי האי גוונא:

פרק ח

הלכה א

בן סורר ומורה ואלו שמצילין אותן בנפשו. הרודף אחר חבירו להורגו ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה. אבל הרודף אחר הבהמה והמחלל את השבת ועובד עבודת כוכבים אין מצילין אותן בנפשו:

הלכה ב

גמ' תניא מנין לרואה את חברו שטובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שחייב להצילו שנאמר לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם. נפקא אבידת גופו מנין ת"ל והשבותו לו אי מהתם ה"א ה"מ בנפשיה אבל מיטרח ואיגורי לא קמ"ל. והניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא. דאין אדם מחויב להציל נפש חבירו בממונו היכא דאית ליה ממונא לניצול. כדאמר לקמן (דף עד.) נרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור. של כל אדם חייב ואם היה מחויב להציל את הנרדף בממונו א"כ יפטור משבירת הכלים שהרי ממון חבירו מחויב להציל וברשות שברם כדי להנצל: ת"ר אחד הרודף אחר חבירו להורגו ואחר הזכור [ואחר נערה המאורסה] ואחר חייבי כריתות ואחר חייבי מיתות ב"ד מצילין אותו בנפשו. אלמנה לכ"ג [אין] מצילין אותו בנפשו. נעבדה בה עבירה אין מצילין אותו בנפשו: תניא ר' יונתן בך שאול אומר רודף שהיה רודף אחר הרודף ויכול להציל באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מ"ט דר' יונתן בן שאול דכתיב כי ינצו אנשים וגו' ואמר ר' אלעזר במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש ואפ"ה אם לא יהיה אסון ענוש יענש. אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילה בנפשו ה"נ משכחת לה כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא אי אמרת ניתן להצילו אמאי יענש. דילמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה. לא שנא דאמר רבא רודף שהיה רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור. מאי טעמא לא יהא ממונו של זה חמור עליו מגופו של כל אדם חייב דאסור לאדם להציל

עצמו בממון חבירו אם לא שיפרענו לו. ורודף שהיה רודף אחר הרודף להציל ושבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור. ולא מן הדין אלא שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שמציל חבירו מיד הרודף. והלכתא כיונתן בן שאול דסוגיא דשמעתין כוותיה בפ' נגמר הדין גבי עובדא דאבנר ויואב:

הלכה ג

א"ר יוחנן משום ר"ש נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומר לו עבור או תיהרג יעבור ולא יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים. עכו"ם כדתניא רבי אליעזר אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך ואם נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך. אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך. גילוי עריות ושפיכות דמים כדתניא רבי אומר כי כאשר יקם איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה. הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור. ורוצח גופיה מנלן סברא הוא כי ההוא דאתי לקמיה דרבא א"ל מריה דדוראי אמר לי זיל קטליה לפלוני ואי לא קטלינא לך. א"ל ליקטלך ולא תקטליה. מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דידיה סומק טפי. כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזירת המלכות אבל בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור. כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו שלא בשעת גזירת המלכות לא אמרן אלא בצנעא אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור ומאי מצוה קלה אמר רב נחמן בר יצחק אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא פי' העכו"ם היו נוהגין שהיו עושין שרוך מנעליהם אדומות וישראל היו עושין שחורות כדי שלא ילבשו מלבוש עכו"ם ואם אומר העכו"ם לישראל בפרהסיא עשה רצועות מנעליך אדומות או נהרוג אותך יהרג ואל יעבור: וכמה פרהסיא אמר רבי יעקב אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם דכתיב הקדשתי בתוך בני ישראל ותנא רבנאי אחוה דר' חייא בר אבא אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני. ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת מה להלן עשרה וכולהו ישראל אף כאן עשרה וכולהו ישראל. והא אסתר פרהסיא הואי והיה לה למסור עצמה על קדושת השם אבל הא לא קשיא ליה דגלוי עריות הואי דאשת מרדכי היתה כדאיתא במגילה (דף יג.) והיה לה למסור עצמה להריגה אפילו בצנעא קודם שתבעל לעכו"ם דהא פשיטא ליה דאהני טעמא דקרקע עולם לענין זה דלא מחייבא לה למסור עצמו כיון דלא עבדה מעשה. דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה דחייב

למסור עצמו להריגה היינו קודם שיהרג בידים אבל אם אמרו לו הנח להשליך עצמך על התינוק ויתמעך או נהרוג אותך מסתברא שאינו חייב למסור עצמו. דמצי למימר מאי חזית דדמיה דההוא גברא סומק טפי דלמא דמא דידי סומק טפי אבל משום חלול השם ופרהסיא לא ס"ד דמהני האי טעמא דקרקע עולם. ומשני דאפי' לענין קדושת השם מהני טעמא דקרקע עולם. רבא אמר להנאת עצמן שאני. דאי לא תימא הכי הני קאקי ודמונקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני. ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא האי עכו"ם דא"ל לבר ישראל קטול אספסתא ושדי לחיותא בשבת ואי לא קטילנא לך. ליקטול ולא ליקטליה. דכיון דלהנאתו קעביד שרי. שדי לנהרא ליקטליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי מילתא קעביד. וגרסי' במס' ע"ז פ' אין מעמידין (עבודה זרה דף כז:) היה ר' ישמעאל אומר מנין שאם אומר לו עבוד עבודת כוכבים ואל תיהרג שיעבור ואל יהרג ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא. ת"ל לא תחללו את שם קדשי. ואמר רבא נמי בפרק רבי ישמעאל (עבודה זרה דף נד.) הכל היו בכלל לא תעבדם וכשפירש לך הכתוב וחי בהם יצא אנוס. הדר כתב ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אפילו באונס הא בצנעא והא בפרהסיא. וש"מ דאפילו בעבודת כוכבים בצנעא יעבור ואל יהרג. ליתא דקיי"ל כר' אליעזר דאמר בכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נפשך. וגרסי' נמי ביומא בפ' יוה"כ (דף פב.) בענין עוברה שהריחה דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש אלא עבודת כוכבים ג"ע ושפיכות דמים עכו"ם מנ"ל דתניא רבי אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך וכו' ומוכח מסקנא דגמרא דליתא לדרבי ישמעאל ולדרבא:

הלכה ד

אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא. ושאלו לרופאים אמרו אין תקנה עד שתבעל לו. ואמרו חכמים ימות ואל תבעל לו. תעמוד לפניו ערומה ימות ולא תעמוד לפניו ערומה. תספר עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו. פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פנויה היתה. בשלמא למ"ד אשת איש היתה היינו דקאמר ימות ואל יעבור. אלא למ"ד פנויה היתה אמאי כולי האי. רב פפא אמר משום פגם משפחה. רב אחא בריה דרב איקא אמר כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות. ולינסבה. מינסב. לא מייתבא דעתיה. כדרבי יצחק דאמר מיום שחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה שנאמר מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם:

פרק ט

הלכה א

אלו הן הנשרפין. תניא אל תחלל את בתך להזנותה רבי אליעזר אומר זה המשיא בתו לזקן רבי עקיבא אומר [איזה עני ורשע ערום] זה המשהה בתו בוגרת ואמר רב כהנא משום ר"ע הוי זהיר ממי שמייעצך לפי דרכו:

הלכה ב

אמר רב יהודה אמר רב המשיא בתו לזקן והמשיא אשה לבנו קטן והמחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה וכתיב לא יאבה ה' סלוח לו: ת"ר האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וגו': ת"ר האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה. ההוא גברא דצמצמיה לחיותא דחבריה בשימשא ומתה רבינא מחייב רב אחא בר רבא פוטר רבינא מחייב ק"ו ומה רוצח שלא עשה בו שוגג כמזיד ואונם כרצון חייב בו את המצמצם מזיד [נזקין] לכ"ש אמר רב משרשיא מ"ט דפוטר דאמר קרא מות יומת הרוצח רוצח הוא דחייב מצמצם בנזקין לא חייב מצמצם: יש שפוסקין כרבינא דבתראה הוא ונ"ל דרבינא דהכא לאו היינו רבינא שהיה בימי רב אשי ורב אחא דהכא אין רב אחא בר פלוגתי' דרבינא בכל דוכתא אלא קדמון היה בנו של רב אבי אביו של רב משרשיא שהוא תלמידו של רבא היה ושניהם היו מן האמוראים הקדמונים. אלא נ"ל דהלכתא כרבינא דמחייב משום דדמי לדינא דגרמי ולא לגרמא בניזקין. לפי הטעמים שפירש התם בפרק לא יחפור (בבא בתרא דף כב:) וחילקו בין דינא דגרמי לגרמא בניזקין. כי הוא עצמו עושה ההיזק לממון חבירו שהוא מצמצם בהמתו וברי היזיקא כי ודאי תמות. וההיזק מתחיל מיד והולך וחזק:

הלכה ג

דרש רב אחא בר חנינא מאי דכתיב אל ההרים לא אכל שלא אכל בזכות אבות. ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה. ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חבירו. ואל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה. וכתיב צדיק הוא חיה יחיה:

הלכה ד

הבועל כותית קנאין פוגעים בו. והבא לימלך אין מורין לו. אלא אם ירצה לעשות מעצמו בלא הוראה הרשות בידו. ודוקא בשעת מעשה ובפרהסיא כמעשה שהיה. ואם פירש זמרי והרגו פינחס נהרג עליו. ואם נהפך זמרי והרג לפינחס לא היה נהרג עליו שהרי רודף (גמור) הוא. לפי שאין מצוה להורגו אלא רשות בעלמא. אבל אינש אחרינא נהרג עליו דלאו רודף גמור הוא כיון דברשות קעביד. ולזמרי דוקא ניתן להציל עצמו בנפשו של פינחס אבל לא לאיניש דעלמא. דלכל איניש איתיהיב רשותא להרוג את זמרי הלכך לית ליה רשות להצילו בנפשו של פינחס:

הלכה ה

כי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו הבא על הנכרית חייב עליה משום [ה] נדה שפחה אשת איש וסימן נש"א. כי אתא רבין אמר חייב עליה משום נשג"ז ומוסיף עליה משום זונה אם הוא כהן:

פרק י

הלכה א

אלו הן הנחנקין. איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו. ואסיקנא רב פפא לא שביק ליה לבריה למשקל ליה סילוא מר בריה דרבא לא שביק ליה לבריה למיפתח ליה כיבא דילמא חביל ליה והוה ליה איסור חנק. בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו ולקללו. וא"ל דלכל התורה אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו:

הלכה ב

שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ענותן ושפל ברך שייף עייל ושייף ונפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. יהבי רבנן עינייהו ברב שילא בר אהבה:

פרק יא

הלכה א

א כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ: ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה והאומר אין תורה מן השמים ואפיקורוס. ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים. והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי וגו'. אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו:

ב גמ' האומר אין תחיית המתים מן התורה. וכל כך למה. תנא הוא כופר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים לפי שכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה:

הלכה ב

אמר רב יהודה אמר שמואל כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה ירושה היא לכל ישראל משׁשׁת ימי בראשית. אמר רב הונא אמר ר' שמעון חסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנאמר מונע בר יקבוהו לאום ואין לאום אלא עוברין שנאמר ולאום מלאום יאמץ ואין קוב אלא קללה שנאמר מה אקוב לא קבה וגו'. ואין בר אלא תורה שנאמר נשקו בר וגו'. ואם למדו זוכה לברכות כיוסף שנאמר וברכות לראש משביר. (אמר רבי) אמר רב ששת כל המלמד תורה בעולם הזה זוכה ללמדה בעולם הבא שנאמר ומרוה גם הוא יורה. אמר רבי אלעזר כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעולם הבא שנאמר כי מרחמם וינהגם: ואמר רבי אלעזר כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח:

הלכה ג

ואמר רבי אלעזר כל מי שאין מהנה ת"ח מנכסיו אין רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו. ואין שריד אלא ת"ח שנאמר ולשרידים אשר ה' קורא. ואמר רבי אלעזר כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו. ואמר ר' אלעזר כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז שנאמר אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע. ואין תעתוע אלא ע"ז שנאמר הבל המה מעשה תעתועים. ואמר ר' אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו ננערת שנאמר עריה תעור קשתך: האומר אין תורה מן השמים ת"ר כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים. דבר אחר כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס ואת מצותו הפר זה המיפר ברית בשר. וכן הוא אומר את בריתי הפר הכרת תכרת הנפש ההיא הכרת בעולם הזה תכרת בעולם הבא. מכאן אמר ר' אלעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמיפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא. תניא אידך כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ואפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמר הקב"ה אלא משה אמר מפי עצמו זה הוא כי דבר ה' בזה. ואפילו אומר כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק אחד חוץ מק"ו זה חוץ מגזירה שוה זו זהו דבר ה' בזה: תניא

היה רבי מאיר אומר כל הלומד תורה ואין מלמדה זהו דבר ה' בזה. רבי נתן אומר כל מי שאין משגיח על המשנה. רבי נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואין עוסק זהו דבר ה' בזה. אמר רבי שמעון בן לקיש כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. א"ר אבהו כל המעשה חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ומטך אשר הכית בו את היאור וכי משה הכה והלא אהרן הכה אלא מתוך שא"ל עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו. ואפיקורוס. רב ורבי חנינא דאמרי תרוייהו זה המבזה ת"ח. רבי יוחנן וריב"ל אמרי זה המבזה חבירו בפני ת"ח ואיכא דאמרי והמבזה ת"ח זה מגלה פנים בתורה. ואפיקורוס כגון הני דאמרי מה אהני לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו. אמר ליה אביי ההוא מגלה פנים בתורה [נמי] הוי דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. רב נחמן אמר מהכא שמעינן דכתיב ונשאתי לכל המקום בעבורם. אלא אפיקורוס כגון מאן. כגון תלמידא דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתתא בדוכתא אחריתי ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר מר. רבא אמר כגון דבי מנימון אסיא דאמר מאי אהנו לן רבנן מעולם לא אסרו לן יונה ולא שרו לן עורבא. רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן. רב נחמן אמר זה הקורא לרבו בשמו. דאמר רבי יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו דכתיב ויאמר גיחזי אדוני המלך זה האשה וזה בנה אשר החיה אלישע. אמר ר' תנחום בר חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר ירויון מדשן ביתך וגו'. דרש רבי יהודה בר סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעוה"ז הקב"ה מבהיק זיוו לעוה"ב שנאמר מראהו כלבנון וכתיב לעיל מיניה שחורות כעורב: ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים. תנא ספרי צדוקים אותם שפירשו התורה לפי דעתם ולא סמכו על דברי חכמים. כי יש בדבריהם צד מינות. וכ"מ שפקרו הצדוקים אחז"ל שתשובתן בצידן ואפילו דברים טובים שבהן אסור לקרותן. רב יוסף אסר [נמי למקרי] בספר בן סירא לפי שיש בהן דברים של הבל שאין בהן צורך כגון עב דקן סכסי דלי דקן קורטמין נפח בכסיא לא צחי וכו': ת"ר הקורא פסוק בשיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת רבש"ע עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים אומר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין ושמחים במה יהיו עוסקים אומרת לפניו רשב"ע אם בעלי מקרא הם יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים ואם בעלי משנה הם יעסקו במשנה הלכות ואגדות. ואם בעלי גמרא הם יעסקו בהלכות הפסח

בפסח ובהלכות עצרת בעצרת ובהלכות החג בחג. ר"ש בן אלעזר אומר משום ר' יהושע בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם:

הלכה ד

והלוחש על המכה אמר רבי יוחנן וברוקק. לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה. איתמר רב אומר אפילו נגע צרעת. ורבי חנינא אומר אפילו ויקרא אל משה. והא דרב פליגא אדרבי יוחנן דבנגע צרעת לית ביה שם שמים והלכה כרבי יוחנן דדוקא היכא דמזכיר שם שמים ומיהו איסורא איכא אפילו אינו מזכיר שם שמים ואפילו בלא רקיקה. כדאיתא בפ' ידיעות הטומאה (שבועות דף טו:) ריב"ל מסדר להו להני קראי וגני. והיכי עביד הכי והאר"ל אסור להתרפאות בד"ת. להגן שאני. ואלא כי קאמר אסור דאיכא מכה. אסור ותו לא והתנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא. הא איתמר עלה אמר רבי יוחנן ברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה. והא דאמר בשילהי במה אשה (דף סז.) לאישתא צמירתא לימא וירא אליו מלאך ה' וגו' אלמא מותר להתרפאות בדברי תורה. אישתא צמירתא חולה שיש בו סכנה הוא:

הלכה ה

ת"ר סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ומעבירין כלי על גב העין בשבת ארשב"ג בד"א בכלי הניטל בשבת. אבל בכלי שאיך ניטל אסור. תניא אידך סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. היכי עביד. א"ר חמא בר חיננא סך ואח"כ ממשמש ורבי יוחנן אמר סך וממשמש בבת אחת. ת"ר אין שואלין בשדים בשבת. ר' יוסי אומר אף בחול אסור. אמר רב הונא הלכה כרבי יוסי. ואף ר' יוסי לא אמר אלא מפני הסכנה:

הלכה ו

ת"ר שרי שמן ושרי ביצים מותר לשאול בהן [גי' מע"מ] [אלא] מפני שהן מכזבין:

הלכה ז

אמר רב חסדא ואיתימא רבי חייא בר אבא ארבע כתות אינן מקבלות פני השכינה. כת ליצנים כת שקרנים כת חנפים כת מספרי לשון הרע. כת ליצנים דכתיב משך ידו את לוצצים. כת שקרנים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. כת חנפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבא. כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע:

הלכה ח

אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח. רב אסי אמר ראוי להצטרע כתיב הכא כאשר דבר ה' ביד משה לו וכתיב התם ויאמר ה' לו עוד הבא נא

ידך בחיקך. אמר רב חסדא כל החולק על רבו כאילו חולק על השכינה דכתיב בהצותם על ה'. ואמר רבי חמא בר' חנינא כל העושה מריבה עם רבו כאילו עושה עם השכינה שנאמר המה מי מריבה וגו'. אמר ר' חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר לא עלינו תלונותיכם וגו'. א"ר אבהו כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחרי השכינה שנא' וידבר העם באלהים ובמשה: סליק פירקא וסליק רבינו אשר מסכת סנהדרין